

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra obchodního práva

Jan Švarc

**SMĚNKA V SOUČASNÉ PRAXI SE ZVLÁŠTNÍM ZAMĚŘENÍM
NA DRUHY A PŘÍPUSTNOST KAUZÁLNÍCH NÁMITEK A
ROZHODOVÁNÍ O NICH**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Vít Horáček, Ph.D.

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. března 2011

Jan Švarc

Obsah:

Úvod	4
1. Co je to směnka	7
2. Historie	11
2.1. Zárodky směnky ve starověku	13
2.1.1. Římský Egypt na počátku našeho letopočtu.....	13
2.1.2. Římské civilní právo	17
2.2. Směnky ve středověku	18
2.3. Směnky v novověku	25
3. Účel směnek	28
3.1. Používání směnek dnes	29
3.1.1. Zajišťovací směnka	30
3.1.2. Zajišťovací blankosměnka	36
4. Směnečné námitky	39
4.1. Rozdělení námitek	40
4.1.1. Indosament a jeho vliv na možnostst použití námitek	45
4.1.2. Kauzální námitky a rozhodování soudů o nich	51
Závěr	59
Použitá literatura	62

Úvod

Vzhledem k tomu, že směnkami a vztahy se směnkami souvisejícími se zabývám ze zájmu i pracovně již mnoho let, pokusím se tuto diplomovou práci pojmout spíše netradičně. Nebude v ní vysvětlováno běžné směnečné pojmosloví a také zdaleka ne všechny směnečně právní vztahy, jejichž znalost u čtenářů této práce předpokládám. Zaměřím se především na ty aspekty směnečného práva (včetně historické kapitoly, jejíž zařazení a podrobný výklad pokládám, pro pochopení všech souvislostí, za naprosto nutný), kde se mé názory zcela nebo částečně liší od názorů nyní všeobecně přijímaných, a dále i na ty aspekty, kde doposud rozhodování směnečných soudů není zcela jednotné, což se týká především v názvu práce zmíněných kauzálních námitek, a dále se pokusím svůj odlišný názor obhájit.

Dalším netradičním aspektem mé práce bude častá citace jednotlivých pasáží jedné jediné knihy, a to knihy populárně naučné s názvem *Rozpravy o směnkách*¹, kterou sepsal roku 1875 pan Josef Sedláček, ředitel občanské a obchodní školy ve Strakonících. Tyto citace vhodným a lehce odlehčeným způsobem dokreslí obsah jednotlivých kapitol, které na něj budou vhodně navazovat a upozorní na vývoj či shodu v myšlení lidí zabývajících se směnkami před více než sto třiceti lety a v dnešní době. Citace z této knihy budou, na rozdíl od jiných běžných citací, odlišeny nejen kurzívou, ale i světlejším tiskem.

Dejme tedy poprvé slovo do minulosti panu řediteli Sedláčkovi:

---

¹SEDLÁČEK, Josef. *Rozpravy o směnkách*. Praha : Matice průmyslnická, 1875. 114 s.

„Inu já bych řekl, že ty směnky nejsou přece jen nic dobrého,“ vykládal knihař Tuček. „Mám za to, že dávají příležitost k častému podvádění. Já sám již jednou jsem se notně napálil.“

„To je tím, že našinec směnkám málo rozumí; to jest aspoň moje mínění,“ prohodil truhlář Rovný.

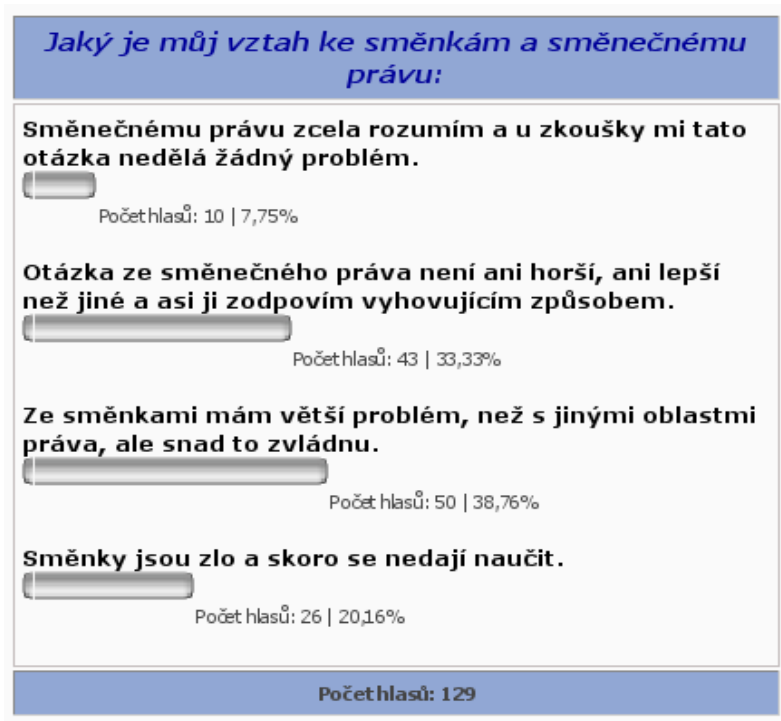
„Škoda, že tu není náš tajemník Valný nebo učitel Pilný,“ litoval sedlář Kaška.

„Ti by rozhodli, jsou-li směnky prospěšny nebo škodlivy.“

Jak je vidět, myšlení lidí se za více než sto třicet let příliš nezměnilo. Směnky vzbuzují v lidech obavu, mají je často ve svých myslích spojeny s podvodným jednáním a málokdo směnkám, jejich náležitostem, směnečným vztahům i směnečnému procesu rozumí. Směnečné právo patří i k nejméně oblíbeným otázkám, které studenti Právnické fakulty UK mohou obdržet při postupové zkoušce z Obchodního práva. Příznačný je i fakt, že směnečné právo se na Právnické fakultě UK jako samostatný předmět vůbec nevyučuje, ačkoli by si to bezesporu zasloužilo. Patří totiž k oblastem práva s nejstabilnější právní úpravou. V které jiné oblasti práva se dá nalézt obrovské množství přímo použitelné judikatury i více než sto let staré? Příkladem budiž stále používaná a krajskými i vrchními soudy stále citovaná sbírka rozhodnutí JUDr. Františka Vážného.

Zajímavé výsledky obsahuje anketa, kterou jsem zadal na studentských stránkách naší fakulty (www.pfuk.cz). Hlasovat mohli pouze zaregistrovaní a ověření studenti naší fakulty, kteří právě absolvují výuku Obchodního práva, nebo ji již mají za sebou (třetí až pátý ročník). Výsledky jsou přinejmenším zajímavé. Jestliže se směnkami a směnečným právem má problémy dosti velká většina studentů vyšších ročníků právnické fakulty, jak bychom mohli očekávat alespoň částečné pochopení směnečné problematiky od veřejnosti, které se ovšem směnečné právo dotýká nejvíce.

Výsledek ankety pořádané mezi studenty Obchodního práva ve dnech 06. až 08.02.2011 je zde:

Práce se skládá z několika na sobě víceméně nezávislých částí. Po tomto úvodu následuje krátké pojednání s názvem „Co je to směnka“, kde se pokusím kriticky zhodnotit různé doktrinální definice směnky a v závěru se pokusím o definici vlastní. Následuje historická kapitola, ve které se budu snažit obhájit svůj názor na existenci směnek ve starověku, odlišný od všeobecně přijímané hypotézy. Budu se snažit poskytnout i podrobnější pohled na směnku ve středověku. Další kapitola bude věnována používání směnek dnes, zvláštní podkapitoly budou věnovány dnes nejvíce používaným druhům směnek, a to směnce zajišťovací a zajišťovací blankosměnce. Následuje kapitola věnovaná směnečným námitkám všeobecně a poté pojednání o námitkách kauzálních. Práce byla vypracována dle stavu legislativy ke dni 28.3.2011.

1. Co je to směnka

Co je to směnka? Zdánlivě jednoduchá otázka, dokud nezjistíme, že zákonná definice směnky neexistuje, že zákon vlastně předpokládá, že definice směnky je natolik jasná, že není třeba ji uvádět. Nebo je to jinak a zákonodárce definici neuvádí, protože ji prostě nezná a není schopen ji vytvořit?

Podíváme-li se do minulosti, zjistíme, že definici směnky neobsahuje ani tzv. Jednotný směnečný řád z doby Protektorátu Čechy a Morava, vydaný vládním nařízením protektorátní vlády č. 111/1941 Sb. ze dne 19. prosince 1940², ani Zákon směnečný č. 1/1928 Sb.z.n. ze dne 13. prosince 1927, ani Směnečný řád ze dne 25. ledna 1850 č. 51/1850 ř.z., dokonce ani Směnečný řád Marie Terezie z roku 1763. Směnku nedefinovaly ani mezinárodní dohody, z nichž hlavní byly unifikační dohody v Lipsku roku 1847, Haagská konference v letech 1910 až 1912 a Ženevské dohody z roku 1930. Ani Ordonance sur le Commerce³ slavného ministra Krále Slunce Ludvíka XIV. Jean Baptiste Colberta, který jinak obsahuje pravděpodobně první zcela komplexní úpravu směnečného práva v Evropě, definici směnky neobsahuje.

V učebnici Občanského práva hmotného⁴ najdeme takovouto doktrinální definici směnky:

„V teorii se směnka nejčastěji definuje jako zákonný cenný papír na řad, vystavený ve formě a obsahu stanoveném zákonem“.

---

²Dr.František Rouček, *Nové českomoravské právo směnečné*, Praha 1941, s.7

³California Digital Library, *de Louis XIV Ordonnance. sur le commerce, enrichie d'annotations et de décisions importantes (1757)* [online]. 2001 [cit. 2011-02-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.archive.org/details/ordonnancedeloui00fran>>.

⁴*Občanské právo hmotné : Svazek 2.* 4.vyd. Praha : ASPI a.s., 2005. HLAVA XXV., Cenné papíry, s. 381.

Považuji tuto definici za zcela nedostačující, a to ze dvou důvodů. Směnka bezesporu může obsahovat doložku „nikoliv na řad“, zakazující její indosaci (převod rubopisem). Není pak cenným papírem na řad, je však stále směnkou. Viz například z rozhodnutí Vrchního soudu v Praze⁵:

„Doložka „nikoliv na jeho řad“ nebo doložka podobného významu, kterou výstavce pojal do směnky, je rektadoložkou zakazující předvádět směnku prostřednictvím indosamentu, což ovšem neznemožňuje převod takové směnky. Směnka s uvedenou doložkou si nadále zachovává svůj charakter, realizovatelný pouze však pouze občanskoprávními, a nikoliv směnečnými instrumenty. V žádném případě však existence uvedené doložky ve směnce nemá bez dalšího za následek neplatnost této směnky.“

Za druhý nedostatek výše uvedené definice považuji odkaz na formu a náležitosti dané zákonem. Vzniká tak bludný kruh, když zákon směnku nedefinuje a doktrinální definice místo pokusu o definování charakteru směnky odkazuje na zákon. Obsah směnky požadovaný zákonem se může v průběhu času více či méně významně měnit, charakter směnky však zůstává v průběhu staletí stále stejný.

Definici ztatečně více vystihující charakter směnky jsem našel v knize Základy směnečného práva⁶:

---

⁵Česká republika, Vrchní soud v Praze, Usnesení Vrchního soudu v Praze č.j. sp. zn. 9 Cmo 431/98 [ze dne 28.1.1999], dostupné z WWW: <http://nadrevo.blogspot.com/2010/03/smenka-soudni-rozhodnuti.html>

⁶CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2. vyd. Praha : LINDE Praha a.s., 2008. I. Směnečné názvosloví, s. 25.

„Směnka je listinným cenným papírem, do kterého je vtělena abstraktní peněžítá pohledávka. Směnka není pouhým důkazem o existenci pohledávky a závazku, ale listinou, se kterou jsou směnečná pohledávka a jí odpovídající závazky neoddělitelně spjaty.“

Přesto bych se pokusil o definici vlastní, ke které mne vedly následující úvahy. Směnka se znatelně v několika aspektech odlišuje od ostatních cenných papírů (snad kromě šeku, který však pravděpodobně ze směnky vlastní vznikl). Emise jakýchkoli ostatních cenných papírů musí mít svůj důvod. Je lhostejné, zda se jedná o cenný papír osvědčující vlastnictví obchodního podílu (akcie), vlastnictví zboží (nákladní listy), provedení peněžní investice s nárokem na její zúročení (dluhopisy všech druhů), nebo třeba právo na vypouštění emisí skleníkových plynů (emisní povolenky) a další. Takové cenné papíry také nemůže vystavit každý, jejich emise podléhá státnímu doзору a výstavce vždy musí být znám a jednoznačně identifikovatelný. Státnímu doзору též podléhá obchodování s cennými papíry a ne každý se může každého obchodování zúčastnit. Na rozdíl od toho směnku může vystavit kdokoli. K tomu, aby směnka byla platná a zakládala platné směnečné vztahy, ani nemusí být známo, kdo tuto směnku vystavil. Zákon totiž jako jednu z náležitostí směnky předepisuje pouhý podpis výstavce, ze kterého jeho identita nemusí být vůbec k poznání. K tomu, aby po několikeré indosaci plynuly ze směnky platné směnečné vztahy mezi osobami na ní podepsanými, nemusí být ani známo, zda osoba výstavce vůbec existuje. Její existence se totiž z faktu pouhého výstavcova podpisu presumuje. Mohu tedy konstatovat, že platné směnečné vztahy může založit i směnka, kde je na místě výstavcově pouhý nečitelný podpis a je možné, že výstavce jako osoba neexistuje. Směnka by nemusela být platnou směnkou pouze v případě, že jakýkoli dlužník ze směnky by ke své námitce též neexistenci výstavce ve směnečném řízení prokázal. Ani to však vzhledem k existenci § 7 zák. 191/1950

Sb. nemusí být bezpodmínečné. Další odlišností směnky od jiných cenných papírů je nemožnost vystavit směnku v elektronické formě. Mám za to, že ani existence elektronického podpisu nepovede v budoucnosti ke změně, protože i elektronicky podepsané soubory se dají jakkoli kopírovat, aniž by bylo možno rozeznat, který z nich má hodnotu originálu a který je pouhým opisem. Navíc, pokud je dokument podepsán více elektronickými podpisy, vždy je tak podepsán dokument jako celek a nelze odlišit podpis výstavcův od podpisů jiných účastníků směnečného vztahu, o podpisech indosantů na rubu směnky ani nemluvě. Směnku nelze, a ani se to do budoucnosti nepředpokládá, zaknihovat, tj. vést jí u příslušného orgánu v elektronické formě. Pod slovem listinná se ovšem nerozumí, že platná směnka vždy musí být vyhotovena v papírové formě. Platná bude i směnka, na které je směnečné prohlášení umístěno na jiném podkladovém materiálu, než je papír. Vždy ale směnka musí existovat ve fyzické formě.

Na základě výše uvedeného se domnívám, že zásadních rozdílů mezi směnkou a ostatními cennými papíry je tolik, že směnku je nutno označit jako cenný papír sui generis a v definici je nutné zdůraznit její výhradně fyzickou podobu.

Definice směnky by dle mého názoru mohla znít takto:

Směnka je výhradně listinným cenným papírem sui generis, do kterého je vtělena abstraktní peněžítá pohledávka. Pohledávka vzniká samotným vystavením platné směnky a jejím uvedením do oběhu bez jakéhokoliv jiného důvodu a je plně spjata s existencí této směnky.

2. Historie

Na úvod této kapitoly opět krátká citace z knihy ředitele Josefa Sedláčka¹, zmíněné již v úvodu:

„Kdo byl první, který směnky vymyslel, ani se neví. Všeobecně se má za to, že směnky byly vynalezeny vlášskými⁷ kupci,“ vykládal učitel. ....
„Mnohá vlášská města měla tehdy obchod s bohatými krajinami východními výhradně ve svých rukou a následkem toho slavné trhy. Kde se obracelo mnoho peněz, tam bylo také třeba penězoměnců aneb, jak se jim ještě jinak říká, bankéřů. Také nebyly tehdy takové papírové časy jako dnes, nebylo vůbec papírových peněz, nýbrž platilo se jen zlatem a stříbrem. Utržil-li tedy některý přespolní kupec několik tisíc za zboží, nemohl vraceje se domů utržené peníze uschovati pěkně do tobošky; musel je do vaků zadělané naložiti na koně. Tenkrát bylo však o veřejnou bezpečnost málo postaráno, všude hemžili se loupežní rytířové, kteří pocestné kupce přepadali a o peníze olupovali.“
..... „Nechali tedy peníze, kde je natržili, došli s nimi k penězoměnci a požádali ho, aby jim dal za ně list na svého přítele, penězoměnce v jejich domově. .... Tento list byl cosi podobného, jako naše směnka.“

Výše uvedený, dle mého názoru velmi zjednodušený a ne zcela správný názor, je celé poslední století hojně citován v historických úvodech odborných knih a diplomových i jiných prací, aniž je tato problematika více do hloubky studována. Jen pro ilustraci tohoto tvrzení vybírám krátkou citaci z diplomové práce⁸:

---

⁷Vlasy – staročesky Itálie

⁸ADAMEC, J. Směnka v aktuální rozhodovací praxi českých soudů. Brno, 2010. 56 s. Diplomová práce. PF MU, Katedra obchodního práva.

„Ve 12. století zažívaly severoitalské městské státy nebývalou prosperitu, za niž vděčily zejména úspěchům v křížáckých taženích. Živý obchodní ruch si vynutil vznik instrumentu, jenž by umožnil disponovat s nimi na značné vzdálenosti bez toho, aby bylo nutno nakládat skutečnými penězi, tedy drahými kovy. Vývoj šel rychle kupředu a v době okolo poloviny 12. století počíná se ustalovat listina, která má již povahu směnky.“

Směnka zajisté nevznikla v jeden časový okamžik, zcela jistě se nestalo, že by se nějaký obchodník ve dvanáctém století posadil ke stolu a vymyslel první směnku. Směnka vznikala postupně, dle mého názoru nikoli několik desetiletí, ani staletí, ale zárodky směnky je možné vidět již ve starověku, jak bude ukázáno dále. Je totiž nutné si uvědomit, jaké vlastnosti jsou pro směnky typické a pokusit se je vysledovat co nejhlouběji do historie. Přitom za zárodek, či předchůdce směnky lze dle mého názoru považovat takové instituty, ve kterých objevíme alespoň některé tyto typické vlastnosti. Především je to abstraktnost směnečného závazku, bezpodmínečný příslib zaplatit určitou peněžní sumu, listinná forma směnky a o něco méně její převoditelnost (i dnes existují cenné papíry, nepřevoditelné rubopisem, které lze za směnky přesto označit, tzv. směnky „nikoliv na řad“ - viz. výše).

2.1 Zárodky směnky ve starověku

2.1.1 Římský Egypt na počátku našeho letopočtu

V devatenáctém a na začátku dvacátého století vznikla polemika na stránkách tehdejšího odborného tisku, jejímiž protagonisty byli především Levin Goldschmidt na straně jedné a známý český romanista Josef Vančura na straně druhé. Goldschmidt roku 1889 v článku⁹ v časopise „Zeitschrift des Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte“ dochází k závěru, že některé papyry¹⁰ v klasickém starověku bylo možné označit za papyry znějící majiteli a na řad, a to především podle existence doložek na těchto papyrech uvedených, dle kterých byl dlužník povinen plnit dlužnou částku nejen věřiteli samotnému, ale i každému jinému, kdo mu listinu předloží. Vančura zveřejňuje svůj názor ve „Sborníku věd právních a státních“¹¹ roku 1904. Dochází k opačnému závěru než Goldschmidt s tím, že uvedené doložky pokládá pouze za sepsání možnosti, že za věřitele přijde vybrat dluh jeho zmocněnec, tedy pouze osoba věřitelem pověřená.

Posuďme tedy sami. Nejčastější formulace na takových papyrech zní (jak shodně uvádí Goldschmidt i Vančura): „*Listina má moc ve prospěch každého, kdo ji přinese*“. Vančura svůj názor opírá především o skutečnost, že jedním z hlavních principů starověkého římského i řeckého práva byla, jak uvádí, „*trvalá vázanost*

⁹GOLDSCHMIDT, Levin. Inhaber, order und executorische urkunden im classischen alterthum. *Zeitschrift des Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*. 1889, X, 10, s. 259-396.

¹⁰ Papyrus je psací materiál, sloužící k zápisu textů. Pro svou kvalitu, lehkost a skladnost brzy vytlačil ostatní psací materiály (hliněné, dřevěné, kovové, voskované destičky, ostraka), i když je nikdy zcela nenahradil. Základní surovinou pro výrobu byla stébla šáchoru papírodárného, který rostl a byl těžen ve starověkém Egyptě. Zde také se soustředila výroba papyru, i když se pak vyvážel do celého středomoří a byl preferovaným materiálem v celém antickém světě. Slovo papyrus pochází z koptštiny (pozdní fáze vývoje staroegyptštiny), v níž slovo papuro znamená „patřící králi“. Název prozrazuje, že v ptolemaiovské době byla výroba královským monopolem. (zdroj: Wikipedia)

¹¹VANČURA, Josef. Papyri znějící majiteli a na řád. *Sborník věd právních a státních : Pocta dr. Ant. rytíři Randovi*. 1903 - 1904, IV, s. 77 - 95.

obligálního poměru na osoby zúčastněných původních subjektů, jež bránila převodu práva i závazku na osoby třetí“. S tímto Vančurovým názorem ovšem nelze souhlasit bezvýjimečně. Je obecně známo, že předmětem smlouvy tržové (kupní) emptio – venditio mohly být v klasické době nejen věci, ale i práva a pohledávky. Tuto skutečnost uvádí například Leopold Heyrovský ve své učebnici Římského práva¹². Jestliže tedy, v rozporu s Vančurovým tvrzením, bylo možné pohledávky převádět kupní smlouvou (dnes bychom ji asi označili za smlouvu o cessi), proč by nebylo možné, aby docházelo k přechodu pohledávek i jiným způsobem, například výše zmíněnou doložkou na řeckých a egyptských papýrech? Papýry v Goldschmidtově i Vančurově článku se rozumí především „syngraphae“ a „chirographa“, které se sice vyskytovaly na území římských provincií, ale mohly být užívány pouze cizinci (peregriny), nikoli tedy římskými občany. Jak uvádí Heyrovský¹³:

„Syngraphae i chirographa, které lišily se jedny od druhých pouze vnější formou listinnou, mohly totiž také obsahovati abstraktní smlouvu obligální, zamlčující pravou kausu na mnoze smyšleným poskytnutím zápůjčky (daneion). Z takového abstraktního dlužního úpisu vzcházel obligální závazek, který byl naprosto nezávislý na kauze obligandi, jmenovitě na reálném vyplacení peněz na úvěr daných.“

Máme zde tedy listinnou formu, bezpodmínečný příslib zaplatit i abstraktní charakter pohledávky, na původní kauze nezávislý. S tím není v rozporu ani Gaius¹⁴:

¹²HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a system soukromého práva římského*. Praha : J.Otto, 1910. § 200. Emptio venditio, s. 684 - 685.

¹³HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a system soukromého práva římského*. Praha : J.Otto, 1910. § 194. Litterarum obligatio, s. 662.

¹⁴GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Jaromír Kincl. 1, reprint. Brno : MU Brno, Doplněk, 1981. III/134, s. 174.

„Kromě toho vzniká literární obligace dlužními úpisy (chirografa, syngrafa), to je, když někdo napíše, že je dlužen anebo, že zaplatí, rozumí (se), že za předpokladu, když o té pohledávce není provedena stipulace. Tento druh obligace je vlastní cizincům.“

Přidejme k tomu výše zmíněnou doložku, která se na těchto písemnostech čas od času vyskytovala, a vidíme, že tyto listiny splňovaly všechny čtyři typické znaky, charakteristické pro dnešní směnky. Všechny tyto listiny také obsahovaly slovo „*daneion*“. Můžeme je tedy označit za předchůdce směnek? Domnívám se, že ano, možná dokonce za směnky přímo, přičemž slovo směnka nahrazuje slovo „*daneion*“, které na těchto papyrech má nejspíše poněkud jiný význam než půjčka, zde vyjadřuje abstraktnost pohledávky. Několik takových papyrů najdeme ve sbírkách *The Oxyrhynchus Papyri I a II*¹⁵, které již měl Vančura k dispozici. Zpracování papyrů nalezených v egyptském městě Oxyrhynchus však pokračovalo více než celé 20 století. Zatím poslední díl sbírky byl vydán pod číslem LXX roku 2006, máme tedy k dispozici mnohem více materiálu, než měl k dispozici Goldschmidt a Vančura na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Například papyrolog Peter Parsons, dlouholetý vedoucí projektu *Oxyrhynchus Papyri Project* a profesor papyrologie na Oxfordu pokládá existenci bank v dnešním slova smyslu v Římském Egyptě na počátku prvního tisíciletí n.l. za nepopiratelnou, stejně jako existenci šeku a akreditivu. Ve městě Oxyrhynchus existovala Obecní banka a v průběhu času též několik bank soukromých. V několika papyrech (např. papyrus LV-3798¹⁶) je zmiňována banka jakéhosi Agatha Daimóna. Při nedostatku kovového oběživa byla jako platidlo používána také pšenice a obecní sýpky plnily též funkci banky, kde bylo možné si založit

---

¹⁵ PYNE, Bernard, et al. *The Oxyrhynchus Papyri*. 1. London : : London Egypt Exploration Society, 1898, 1899. 336 s. Dostupné z WWW: <<http://www.archive.org/details/oxyrhynchuspapyr01grenooft11>>.

¹⁶ Papyry ze sbírky *The Oxyrhynchus Papyri* jsou číslovány takto: římskými číslicemi číslo sbírky a za pomlčkou číslo konkrétního papyru

soukromý účet. Funkci bankéřů zde zastávali tzv. *sítologos*, úředníci pověřeni vybíráním a dopravováním obilí. Jak tyto skutečnosti souvisí se směnkami, nebo s papyry na řad? Posuďme následující dva papyry:

XXXI-2589:

„Horión sítologům Horní toparchie¹⁷, okres Monimú, pozdravy. Vydejte Hérakleitovi, synu [-], osmnáct artab, tedy 18 art., které mám u vás uložené ze sklizně pšenice z 22. roku Antonia Caesara, našeho pána. [datum, podpis]“¹⁸

Písenná forma, příkaz zaplatit i absence causy obligandi (proč má dostat Hérakleitos peníze?). A co převody na řad? Podívejme se na další papyrus:

XXXI-2591:

Na počátku textu z roku 158 n.l. je obdobný obsah jako v papyru předchozím, sítologové mají zaplatit Sarápionovi 16 artab. Pod textem je však jinou rukou připsáno:

„Já, shora jmenovaný Sarápión: převod ve prospěch shora jmenovaného Hérakleida 16 art. stran předem přijaté půjčky v okrese Sko.“

Pod tím opět jinou rukou:

„Já, shora jmenovaný Hérakleidés: převod ve prospěch Zólia, syna Sarápiónova, shora zmíněných šestnáct artab“

---

¹⁷ Toparchie – regionální administrativní centrum

¹⁸ PARSONS, Peter. *Dějiny ukryté v písku : Antické papyry z Římského Egypta*. 1. Praha : BB/art s.r.o., 2008. Trhy, s. 164.

Faksimile originálu papyru XXXI-2591 vidíme v příloze č.1 k této práci¹⁹.

Dle mého přesvědčení shora uvedené texty z počátku našeho letopočtu nepotřebují komentáře. Považuji existenci papyrů na řad v Římském Egyptě ve světle nálezů ve městě Oxyrhynchus za prokázanou, ať jim již budeme říkat směnky, šeky, nebo jakkoliv jinak. Dnešním směnkám se však podobaly více, než první středověké směnné dopisy, o kterých bude pojednáno níže.

2.1.2 Římské civilní právo

Znaky typické pro směnky najdeme ovšem i v římském civilním právu. Stipulace je sice kontrakt verbální, což by samo o sobě mohlo vylučovat jakékoli srovnání se směnečnou obligací, nicméně zamysleme se nad ní podrobněji. Typické směnečné znaky najdeme i zde. Heyrovský uvádí²⁰:

„Stipulatio jest právní jednání abstraktné; v ní samé může sice, ale nemusí býti uvedena kausa obligandi, a právní platnost stipulace neopírá se o kausu její. Podle nejstaršího práva byla stipulatio dokonce naprosto nezávislou na své kause a nestala se tím, že předpokládaná kausa se neuskutečnila nebo byla vadná, neplatnou, ani naříkatelnou.“

V pozdějším právu (cca okolo třetího století našeho letopočtu) může již dlužník ze stipulace namítat neexistenci nebo vadnost kauzy a musí ji též prokázat. Pokud se mu to podaří, nemá to sice za následek právní neplatnost stipulace, ale

---

¹⁹PARSONS, Peter J. *Oxyrhynchus Online : Image database* [online]. Oxford : University of Oxford, 1966, 23.3.2011 [cit. 2011-03-27]. P.Oxy.XXXI 2591 Sitologus Document . Dostupné z WWW: <<http://163.1.169.40/gsd/collect/POxy/index/assoc/HASH79be/d3bb60b0.dir/POxy.v0031.n2591.a.01.hires.jpg>>.

²⁰HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a system soukromého práva římského*. Praha : J.Otto, 1910. § 190. Stipulatio, s. 640.

může to vést k prominutí stipulačního závazku. Podobnost s dnešní námitkou neexistence kauzy při směnečném procesu se nabízí. Tato námitka též nevede k zneplatnění jinak perfektní směňky, ale směnečná pohledávka pouze nemůže být v soudním řízení přiznána. Je tedy stipulace prazákadem směňky? Chybí znak nejdůležitější, a to písemná forma. Nicméně v právu Justiniánském dochází ke změně i zde, jak opět uvádí Heyrovský²¹:

„Bylo zvykem o stipulaci sepsati listinu (cautio). Listina taková byla jen prostředkem k pojištění důkazu. Ale časem byla zvýšena právní důležitost formy písemné, jak se zdá, vlivem práva řeckého, podle něhož právní závaznost smluv zakládala se ode dávna v písemném zřízení jejich.“

Máme zde tedy i u tohoto, jinak verbálního kontraktu, písemnou formu. Je zde i abstraktnost pohledávky i bezpodmínečný slib zaplatit. Najdeme zde i kauzální námitku, podobnou až překvapivě přesně námitce dnešní. Šly takové listiny převádět na jinou osobu? Byla písemná forma stipulace v Justiniánském právu inspirována řeckými a egyptskými „syngraphae“ a „chirographa“? Nevím, ale určitá podobnost s pozdějšími směnkami je až překvapivá.

2.2 Směňky ve středověku

Po zániku Římské říše a právním úpadku pojustiniánské doby nenalzáme o výše uvedených institutech žádné záznamy. Je sice možné, že i v období barbarského temna tyto prapočátky směnek někde přežívaly, možná i první směňky na italských trzích z nich měly inspiraci, ale není to příliš pravděpodobné. Vznik směnek (chtělo by se říci znovuobjevení směnek) si

²¹HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a system soukromého práva římského*. Praha : J.Otto, 1910. § 190. Stipulatio, s. 638.

vynutil obrovský rozvoj obchodu v italských městských státech ve 12. století. Často uváděný důvod, například v již citované diplomové práci⁷, tedy, že vznik směnek si vynutila potřeba obchodníků přepravovat značné sumy na velkou vzdálenost, nebyl zdaleka důvodem jediným. Navíc tento důvod musel od počátku vést ke směnce cizí, přesto se ve stejném pramenu, ale i v pramenech jiných²² dočteme, že:

„Převládá názor, že starší jest směnka vlastní, již v této době jako abstraktní písemný příslib vystavovatele zaplatit určitou peněžitou sumu. Úloha směnky jako prostředku placení na značné vzdálenosti a do cizích míst, vedla postupně ke vzniku směnky cizí, tedy platebního příkazu.“

To je ovšem v přímém rozporu s tvrzeným prvotním důvodem vzniku směnek, který musel vést nutně ke vzniku směnky cizí. Ve skutečnosti ke vzniku středověké směnky vedlo více důvodů než pouhá potřeba přepravy značných sum peněz na velké vzdálenosti. U prvních směnek, jak koneckonců vyplývá i z jejich názvu, šlo vždy a bez výjimky o směnu. Nešlo ovšem o směnu ruční, kdy směnárník od zákazníka přijímá například florény a ihned vydává dukáty, ale o směnu na velkou vzdálenost. Ve směnných kursech mezi desítkami různých středověkých měn v různých místech se vyznal málokdo. Směnka tak byla ideálním prostředkem k zamaskování úvěru. A úvěr, naprosto nutnou instituci v rozvíjejícím se obchodním světě, bylo nutné maskovat. Ekonomický rozvoj se bez úvěru neobejde a církvev tomuto rozvoji kladla vážnou překážku. Překážku položil již sv. Lukáš ve svém evangeliu svou interpretací Ježíšova výroku „*milujte své nepřátele*“. Pravděpodobně, aniž tušil mnohasetleté následky, vykládal si Ježíšův výrok takto:

---

²²Kovařík, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 3. vyd. Praha : C.H. Beck, 2000. s. 2.

„Komukoliv, kdo tě o něco žádá, dávej a od toho, kdo ti bere, co je tvé, to nepožaduj nazpět“, případně „Naopak, milujte své nepřátele, číňte dobře a půjčujte, aniž cokoliv čekáte na oplátku“²³.

Na základě těchto výroků byl několikrát formulován zákaz lichvy, nejpevněji v jednom z kánonů IV. Lateránského koncilu, který se sešel z podnětu papeže Inocence III. v listopadu roku 1215. Lichvou bylo míněno požadování úroků za půjčku, a to v jakékoli výši. Půjčování peněz na úrok bylo povoleno pouze Židům, a to na základě ustanovení o tzv. přiměřené lichvě v kánonu 69. Běžně bylo přijímáno, že jediným zdrojem zisku může být práce, která byla jedním z trestů za prvotní hřích. Pokud se cokoli získalo bez práce, bylo to považováno za odsouzeníhodné a hříšné. Obchodníkům i teologům s ekonomickým myšlením bylo ovšem jasné, že úvěr je pro rozvoj obchodu naprostou nutností. Vzniká mnoho způsobů, jak zákaz úspěšně obejít. A v tom hraje důležitou úlohu i směnka. Úrok se ztrácí a stává se neviditelným v rozdílnosti kursů. Již ve třináctém století můžeme také vysledovat i dnes běžně používanou praktiku, a to vyplnění směnky nikoli na půjčenou sumu, ale na sumu včetně požadovaného úroku, aniž se o tom pořizuje jakýkoli záznam. Půjčka se tak jeví na první pohled jako bezúročná a vyhovující tak tehdejší církevní dogmatice. Další běžnou praxí bylo označení úroku jako dar. Ostatně dodnes se s tímto problémem potýkají i moderní banky v islámských státech, kde je zákaz úročení součástí práva sharia dodnes:

„Ti, kdož pohlcují zisk z lichvy, vstanou z mrtvých jako ten, koho satan potřásl svým dotekem. A to proto, že říkali: „Vždyť prodávání je podobné lichvě!“ Alláh však dovolil prodávání a zakázal lichvu. Tomu, komu dostalo se varování od Pána jeho a který přestal s lichvou, bude zachováno to, čeho předtím nabyl, a

---

²³ *Jeruzalémská bible*. Praha : Krystal OP, 2009. Evangelium podle svatého Lukáše, s. 1796.

rozhodnutí o něm bude patřit Alláhu. Ti však, kdož vrátí se k lichvě, ti se stanou ohně obyvateli a budou v něm nesmrtelní.“ (Korán, súra Kráva, 275²⁴).

První středověké směnky měly podobu směnných smluv sepsovaných notářem a nebyly vlastně ještě směnkami v dnešním slova smyslu. Tyto smlouvy byly těžkopádné a mnohomluvné. Jako příklad můžeme uvést směnnou smlouvu sepsanou dne 26. ledna 1308 sienským notářem povoláním k sepsání listiny do Bordeaux²⁵:

„Ve jménu Páně, amen. Roku tisíc tři sta sedm od Narození Páně, páté indikce, dvacátého šestého dne měsíce ledna, druhého roku pontifikátu našeho pana papeže Klementa V.

Přede mnou, notářem, a podepsanými svědky sienský občan a obchodník Raniero Griffi, společník společnosti Galleraniů ze Sieny, svým jménem a jménem všech společníků řečené společnosti směnou a za cenu jednoho tisíce zlatých florénů, které, jak přiznal a uznal, dostal a přijal svým jménem a jménem řečených společníků a společnosti od svého spoluobčana Vannea Guye, sienského obchodníka a společníka společnosti Tolomeiů ze Sieny, proplacené jeho jménem a jménem řečené společnosti v hotových, slíbil a přiznal řečenému Vanneovi, který to svým jménem a jménem řečených společníků stanovil a přijal, že řečenému Vanneovi a jeho společníkům a vcelku jednomu každému z nich nebo jejich vyslanci či zástupci k tomu cíli určenému dá a poctivě vyplatí na trzích v Lagny, jež se v této době v Lagny konají, dva tisíce

---

²⁴ŠEJCH, Rádí al-Masrí. *PROislám : ZÁKAZ LICHVY, VAROVÁNÍ PŘED NÍ A DOPORUČENÍ VYČKAT NA DLUŽNÍKA, POKUD NEMŮŽE DLUH SPLATIT* [online]. 2009 [cit. 2011-03-12]. Dostupné z WWW: <http://www.proislam.org/index.php?option=com_content&view=article&id=556:zakaz-lichvy-varovani-ped-ni-a-doporueni-vykat-na-dlunika-pokud-neme-dluh-splatit&catid=67:kazani-kategorie&Itemid=87>.

²⁵FAVIER, Jean. *Zlato a koření : Zrod obchodníka ve středověku*. 1. Praha : Garamond, 2006. Od smlouvy ke směnce, s. 263, 264.

jedno sto dvacet pět liber malých tourských denárů, kteréžto tourské platí čtyřicet denárů na jeden starý tourský stříbrný groš nebo přibližně.....

..... Řečený Raniero... se vzdává námitek proti přijaté a nezapočtené sumě, námitek proti řečenému přiznání, uznání, slibu, dohodě o pohledávce a řečené, dosud neuskutečněné směně, námitek proti ještě nevykonaným věcem, jak je řečeno,

a rovněž jakékoliv výhody z nových ustanovení, z reskriptu božského Hadriána, a námitek proti výsadě Kříže, výsadě jurisdikce jedné každé strany, jakékoliv úmluvě mezi soudci a v místě, a jakýchkoli jiných námitek... “

Smlouva zůstávala u notáře, a když mu později byla předložena stvrzenka o provedené platbě, smlouvu prostě přeškrtl a uložil do archivu. Na první pohled je patrná nepraktičnost a zdlouhavost takového složitého postupu. Přesto se sepisování takových směnných smluv udrželo v Janově a Benátkách celé čtrnácté století a ve Francii a Španělsku dokonce až do konce století patnáctého. Od počátku třináctého století se používal dopis, kterým trasát partnera upozorňoval na blížící se splatnost. Toto písemné upozornění nemělo povinnou formu a nebylo nijak právně závazné. Závazná byla pouze smlouva, kterou remitent posléze předkládal. Dopisu se říkalo platební. Jako první napadlo obchodníky v Toskánsku, že by bylo praktické předat remitentovi písemné upozornění spolu s čistopisem smlouvy. Protože velká část obchodů se uskutečňovala mezi stranami, které se dlouho znaly a důvěřovaly si, začal se mezi nimi zasílat pouhý dopis a trasát platil již jen na základě tohoto dopisu. Smlouva byla již jen pouhou pojistkou. Dopisu se říkalo směnný dopis, neboli směnka. Časem smlouva vymizela úplně a v patnáctém století již zbyl pouhý několikařádkový směnný dopis. Příklad směnky z roku 1465²⁶:

---

²⁶FAVIER, Jean. *Zlato a koření : Zrod obchodníka ve středověku*. 1. Praha : Garamond, 2006. Od smlouvy ke směnce, s. 266.

„Ve jménu Božím. Dne 26. dubna 1465.

Na základě tohoto prvního směnného dopisu na 75 dní, vydaného Pierru de' Medici a společnosti, vyplaťte za hodnotu u nás započtenou 1 564 dukátů nebo 1 574 filipů a zaučtujte si je. Kristus vás ochraňuj.

*Nicolo Manelli a Giovanni Chanigliani a společnost,
ve Valencii“*

Na rubu:

*„Pro Giovanniho Salviatiho a Piera da Rabatta a společnost,
v Bruggách.*

První.“

Směnky s vynecháním smluv se prosazovaly postupně. První případy jsou známy ze Sieny a Plaisance kolem roku 1225, ve Florencii je znám první doložený případ roku 1291, v opatrné Benátské republice až po roce 1350. Zatímco v Itálii se již smlouvy nepoužívaly vůbec, ve Francii, Německu, či Anglii se stále chodilo k notáři, nebo se dokonce přepravovala hotovost. Směnka se tam definitivně prosadila až ve druhé polovině patnáctého století.

K tomu, aby směnka co nejlépe sloužila jako prostředek plateb a úvěrů, zbývalo vynalézt její převoditelnost. K tomu dochází velmi brzo, první doložený případ indosace (au dos = na rubu) pochází z roku 1450²⁷:

„Ve jménu Božím. Dne 5. února 1450.

Na tento první dopis se lhůtou 16 dnů vyplaťte Gherardu Cattanimi za 617 franků 7 sou 8 denárů, které jsme dostali po 15 s. 8 d. za frank, čtyři sta osmdesát tři liber, dvanáct sou a pět denárů, tj. 483 l. 12 s. 5 d. barcelonských.

---

²⁷FAVIER, Jean. *Zlato a koření : Zrod obchodníka ve středověku*. 1. Praha : Garamond, 2006. Od smlouvy ke směnce, s. 274.

Vyplatte poctivě a zaneste na účet Bartolina di Niccolo Bartoliniho z Paříže. Kristus vás ochraňuj. Zaplatte do 16 dnů.

Já, Gherardo Cattani, souhlasím, abyste s řečenými denáry naložili podle vůle Jacopa Accettantiho.“

Na rubu:

„Já, Jacopo Accettanti, souhlasím, abyste řečené denáry dali za mne Andreovi de Pazzi a společnosti.“

Adresa:

„Francesco di Marco da Prato, v Barceloně.“

Na této směnce je zajímavé ještě to, že je zde již použito uvádění směnečné sumy dvakrát, tj. číslicemi i slovy, jak je dnes zcela běžné. Vynález převoditelnosti směnek v době, kdy v celé Evropě byl nedostatek kovového oběživa, významným způsobem ulehčil obchodování a zrodil se tak prazáklad papírových peněz. Vznik a používání směnek byly však velmi dlouho založeny výhradně na vzájemné důvěře mezi obchodníky, což limitovalo i jejich použití.

Podíváme-li se podrobněji na poslední výše uvedenou směnku, zjistíme, že se již velmi podobá směnkám dnešním. Vývoj náležitostí směnky byl tak, jak se zdá, v patnáctém století víceméně ukončen. Ne tak ovšem směnečný proces a legislativní ukotvení směnky.

První směnky vznikly z potřeby obchodníků a vzhledem k neexistenci zákonných úprav si obchodníci stvořili pravidla sami. Sami došli k podobě směnky, sami si stvořili směnečné soudy, které působily v době pořádání trhů, kdy byly téměř bezvýhradně všechny směnky splatné. Rozhodnutí takových soudů sice nebylo právně závazné, jeho nerespektováním by se ale obchodník sám vyloučil z

dalšího obchodování, což by pro něho byl trest nejvyšší. Nějakou dobu trvalo, než existenci směnek vzal na vědomí stát a vytvořil směnečnou legislativu. Nejdříve se tak stávalo na regionální úrovni.

2.3 Směnky v novověku

První celostátní úprava směnečného práva nevznikla kupodivu v Itálii, ale zásluhou ministra financí Jean Baptiste Colberta ve Francii v *Ordonnance. sur le commerce*³ Ludvíka Čtrnáctého. Na našem území vznikla první komplexní úprava směnečného práva zásluhou Marie Terezie. Byl jí Směnečný řád z roku 1763. Mezinárodní charakter směnek si vynutil v devatenáctém století několik pokusů o mezinárodní unifikaci. Jako první byl na konferenci v Lipsku roku 1847 přijat Směnečný řád, který byl u nás inkorporován již roku 1850 do císařského patentu č. 51/1850 ř.z. Další, dodnes platná mezinárodní úprava směnečného práva, byla přijata na základě Haagské konference z let 1910 až 1912 na Ženevské konferenci roku 1930. Tam byly přijaty tři úmluvy:

- Úmluva o jednotném právu směnečnému
- Úmluva o střetech zájmů
- Úmluva o směnečných poplatcích

Na našem území Ženevské konferenci předcházel Zákon směnečný č. 1/1928 Sb. z. a n. ze dne 13. prosince 1927, který tak ještě závěry konference reflektovat nemohl. Zákon to však byl přesto kvalitní, bral již ohled na výsledky Haagské konference, platil na území celé republiky, a odstranil tak dosavadní dvoukolejnost. Co se týká směnečného práva procesního, vykazovalo za první republiky oproti dnešnímu stavu pouze drobné rozdíly. Stejně jako dnes

existovalo řízení příkazní s třídními lhůtami pro placení i podání námitek. Věcně příslušné soudy však byly, narozdíl od dnešního stavu, podle výše směnečné sumy buď soudy okresní, nebo tzv. soudy sborové, neboli obchodní. Kromě příkazu platebního existoval ještě příkaz zajišťovací, který mohl soud vydat po podání námitek k zajištění majetku dlužníka. Tedy jakási obdoba předběžného opatření v průběhu procesu. Některé další drobné rozdíly vykazovalo i procesní právo užívané na Slovensku a v Podkarpatské Rusi²⁸.

Československo nikdy Ženevské úmluvy neratifikovalo, přesto byly na našem území inkorporovány v době Protektorátu vládním nařízením 111/1941 Sb., kterým se zaváděl Jednotný směnečný řád. Toto nařízení, stejně jako všechny ostatní protektorátní předpisy, nebylo po osvobození do československého práva převzato. V letech 1945 – 1950 tak platil nadále Směnečný zákon č. 1/1928 Sb. Teprve v roce 1950 byly definitivně inkorporovány Ženevské úmluvy do našeho práva Zákonem směnečným a šekovým č. 191/1950 Sb, paradoxně přijatým v době, která odsunula veřejné povědomí o směnkách do sféry zapomnění až do let devadesátých. Jedná se o nejstabilnější právní úpravu u nás, když zákon byl dosud novelizován pouze kosmeticky bez většího vlivu na jeho obsah. Ačkoli by se mohlo zdát, že šedesát let platný zákon bez zásadních novelizací je jakousi zvláštností, v oblasti směnečného práva se však o žádnou zvláštnost nejedná. Jen pro ilustraci můžeme uvést anglický „*Bills of Exchange Act*“, který platí bez větších změn od roku 1882.

K renesanci používání směnek na našem území dochází po roce 1990, to však již není součástí historické kapitoly.

---

²⁸HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní, díl I. až III.*. reprint. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. Díl III, Opravné prostředky a zvláštní způsoby řízení, s. 193-197.

3. Účel směnek

„Dejme tomu, pane Šiško, že jste dlužen do Berlína 1000 tolarů, třeba J. Goldfussovi. Zdejší obchodník s obilím, Boháč na příklad, má zase v Berlíně u L.Hahna 1000 tolarů za obilí k pohledávání, na kterouž částku má v rukou směnku. Domluvíte se spolu. Boháč vám tu směnku prodá, a vy mu ji zaplatíte našimi penězi papírovými, načež ji odešlete svému věřiteli J. Goldfussovi, a ten si za ni vybere u L. Hahna peníze, když dospěje ku placení. Na burse pražské scházejí se kupci každý den, někteří mají zahraničné směnky na prodej, jiní zase takové směnky kupují. Tak se děje na všech bursách.“¹

Z výše uvedené citace vyplývá hned několik důvodů vystavování směnek. Je zde přítomen jak důvod prvotní, tedy směna peněz na velkou vzdálenost, tak důvody další. Především se jedná o poskytnutí obchodního úvěru a dále o funkci platební. Všechny tyto důvody vystavování směnek jsou přítomny po celou dobu jejich existence, v průběhu času se mění pouze poměr frekvence jejich použití a čas od času přistupují i důvody jiné.

Až do první poloviny devatenáctého století byly směnečné operace prakticky vyhrazeny pouze velkým obchodníkům a bankám. Po pevném zakotvení směnečného práva v rakouské legislativě roku 1850 se čím dál tím více směnky začínají používat i v malém obchodním styku a hlavně se dostává do popředí zajišťovací funkce směnky, která dříve byla spíše na okraji. Směnka se tak dostává i do podvědomí prostých lidí, protože si časem většinou nelze půjčit jakoukoli sumu peněz bez vystavení zajišťovací směnky. Má to na svědomí rychlý směnečný a následně exekuční proces. Směnka tak v devatenáctém století sestoupila z „obchodních výšin“ a stala se běžným a dlužníky obávaným institutem. S touto funkcí směnky vznikl také rozpor mezi příčinnou kauzou a

abstraktním charakterem směnky, což vedlo ke vzniku bohaté judikatury ve věcech kauzálních námitek.

3.1 Používání směnek dnes

Směnky sice zažívají od začátku devadesátých let minulého století renesanci, ale důvody jejich vystavování se stávají čím dál tím více značně stereotypními. Prakticky zcela vymizel platební účel směnek. Směnka jako prostředek k získání úvěru ustoupila do pozadí a naprosto převažujícím důvodem vystavování směnek je účel zajišťovací. Dle sdělení pracovnice úvěrového oddělení jedné z našich největších bank (nepřeje si uvádět v této práci své jméno) se ke každému úvěru bez výjimky vystavuje zajišťovací směnka, avalovaná nejčastěji dvěma, výjimečně i jedním statutárním orgánem dlužníka jako fyzickou osobou. Velmi často to bývá blankosměnka bez uvedení směnečné sumy a data splatnosti. Součástí úvěrové smlouvy bývá vyplňovací prohlášení, které bance dává právo směnku vyplnit v případě neplacení úvěrových splátek na směnečnou sumu ve výši dlužné částky včetně úroků a případné smluvní pokuty. Možnost doplnění data splatnosti prakticky zcela zabraňuje negativním následkům z případného promlčení příčinné pohledávky. Tento zajisté legitimní důvod vystavování směnek v bankovníctví zcela převažuje. V naprosté většině se jedná o směnky vlastní, méně již o cizí směnky na vlastní řad a zcela výjimečně o zastřené směnky vlastní. Až na výjimky, například při prodeji balíku pohledávek z bankovních úvěrů třetímu subjektu, se nepoužívá indosace směnek. Směnky většinou neobíhají, což souvisí s faktem, že směnka se již jako platební prostředek tolik nepoužívá. Pokud tedy k indosování směnky již dojde, bývá to až po její splatnosti, indosace pak má účinky pouhého postoupení pohledávky a

dlužník může vůči novému věřiteli použít stejné námitky jako vůči věřiteli původnímu.

Větším problémem je používání směnek nebankovními úvěrovými společnostmi. Kromě několika velkých společností, které postupují obdobně jako banky, existuje velké množství společností menších, případně i fyzických osob, které blankosměnky jako zajištění poskytovaných půjček používají bez jasné dohody o vyplňovacím oprávnění, čímž jsou dlužníci vystaveni značnému riziku.

3.1.1 Zajišťovací směnka

Vzhledem k výše uvedeným faktům je vhodné věnovat zajišťovací směnce krátké samostatné pojednání.

Směnka má zajišťovací funkci v případě, že je dlužníkem předána věřiteli za účelem jeho uspokojení v situaci, kdy dlužník neuhradí včas příčinnou pohledávku. Směnce zajišťovací se podobají směnky pro soluto a směnky pro solvendo. Často není rozdíl mezi nimi pochopen a dochází k jejich záměně, považují tedy za potřebné tyto rozdíly objasnit. Tyto směnky se od sebe odlišují podle různého způsobu provázanosti s kauzálním vztahem.

Směnka pro soluto je směnkou substitutivní. To znamená, že nahrazuje příčinnou pohledávku, která jejím vystavením zaniká privativní novací. Plní tak funkci uhrazovací.

Směnka pro solvendo je směnkou kumulativní. To znamená, že existuje vedle příčinné pohledávky, neplní ale funkci zajišťovací, nýbrž také uhrazovací. Při uplatnění takové směnky, případně příčinné pohledávky, je nutno brát do úvahy znění § 334 zákona č. 513/1991 Sb., Obchodního zákoníku²⁹.

Směnka zajišťovací je stejně jako směnky pro solvendo směnkou kumulativní, existuje tedy vedle příčinné pohledávky. Pohledávka plynoucí ze zajišťovací směnky nenahrazuje příčinnou pohledávku, existují nadále vedle sebe. Na rozdíl od směnky pro solvendo by zajišťovací směnka měla být uplatněna jedině v případě, že příčinná pohledávka nebyla zaplacená. Tato směnka má tedy funkci zajišťovací.

V praxi je někdy těžké tyto tři druhy směnek od sebe odlišit. Velmi často dochází ke dvěma následujícím situacím:

- Subjekt poskytující nebankovní půjčky uzavře s dlužníkem písemnou smlouvu o půjčce a zároveň mu předloží k podpisu směnku, aniž je o této skutečnosti ve smlouvě cokoli zmíněno.
- Subjekt poskytující nebankovní půjčky neuzavírá s dlužníkem žádnou písemnou smlouvu, pouze mu předloží k podpisu směnku.

Ani z jedné z těchto situací nevyplývá, zda se jedná o směnku pro soluto, nebo o směnku zajišťovací. Pouze se nemůže jednat o směnku pro solvendo, neboť text § 334 Obchodního zákoníku předpokládá vystavení takové směnky pouze na

---

²⁹*Otevření akreditivu, jakož i vystavení směnky nebo šeku, prostřednictvím kterých má být podle smlouvy splněn peněžitý závazek, nemají vliv na trvání tohoto závazku. Věřitel je však oprávněn požadovat splnění peněžitého závazku na dlužníku podle smlouvy, jen když nemůže dosáhnout jeho splnění z akreditivu, směnky nebo šeku.*

základě smlouvy. Často ani věřitel neví, jakou směnku dal vlastně dlužníkovi podepsat. Pro vymáhání pohledávky to má ovšem dost důležitý význam. Většinou jsou i takovéto směnky pokládány za směnky zajišťovací.

Jaká je vlastně výhoda zajišťovací směnky? Jiné nástroje zajištění než směnky poskytují věřiteli buď dalšího dlužníka (ručitele), nebo majetek, z kterého se dá nezaplacená pohledávka uspokojit (zástavní právo, případně zajišťovací převod). Ani jednu z těchto výhod však zajišťovací směnka, pokud není avalovaná další osobou, věřiteli neposkytuje. Výhoda zajišťovací směnky tkví v rychlosti a pro dlužníka nepříliš výhodném procesu vymáhání:

- Řízení týkající se směnek se projednávají ve svém pořadí a k tomu určenými soudci. Na směnečné případy tak přijde řada podstatně dříve, než na případy jiné.
- Ve směnečném řízení se projevuje maximální koncentrace. Proti směnečnému platebnímu rozkazu dlužník může podat námitky pouze ve třech dnech po jeho doručení. Směnečný platební rozkaz je možné doručit náhradním způsobem.
- V řízení dlužník již nemůže uplatnit žádnou jinou námitku, než kterou uvedl v námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu. Žalobce pouze předkládá platnou směnku, naopak dlužníka tíží břemeno tvrzení i břemeno důkazní proti povinnosti směnku zaplatit.

K pochopení funkce zajišťovací směnky je ještě nutné se zmínit o několika dalších pojmech. K těm nejdůležitějším patří **abstraktnost** směnečné pohledávky. Chalupa³⁰ abstraktnost směnky definuje takto:

Nezávislost směnečné pohledávky lze stručně shrnout takto:

- *ve směnce nemusí být vyjádřen důvod vzniku směnečného závazku*
- *směnečný věřitel není povinen tvrdit a prokazovat důvod vzniku závazku směnečného dlužníka*
- *směnečný závazek může platně vzniknout bezdůvodně*

Abstraktnost směnky je sice zdánlivě jednoduchý a pochopitelný pojem, který však při bližším prozkoumání svoji jednoduchost ztrácí. Směnka má narozdíl od většiny ostatních soukromoprávních závazkových vztahů charakter abstraktní. Směnečný věřitel narozdíl od věřitele z kauzálních závazkových právních vztahů nemá povinnost důvod vzniku závazku prokazovat. Nicméně ani abstraktní charakter směnky nemá vždy absolutní povahu. V průběhu života směnky tato směnka prochází různými stadii abstraktnosti. Pro pochopení je vhodné zavést pojmy abstraktnost formální, abstraktnost materiální, nepravá akcesorita zajišťovací směnky a nepravá subsidiarita zajišťovací směnky.

Formální abstraktnost znamená, že jde vlastně pouze o abstraktnost jenom tvrzenou, ale ve skutečnosti se dlužník může bránit námitkami opírajícími se o skutečnosti, které stojí mimo směnečný vztah. Většinou to bývají námitky týkající se kauzálního vztahu mezi věřitelem a dlužníkem. Tato formální abstraktnost je typická pro směnečný vztah mezi dlužníkem a věřitelem, mezi kterými existuje též vztah příčinný. Nemusí to být vždy jen hlavní dlužník a

---

³⁰CHALUPA, Radim. *Zajišťovací směnka*. Praha : LINDE PRAHA, akciová společnost, 2009. Abstraktnost a samostatnost zajišťovací směnky, s. 41.

první majitel směnky, i když tato situace je nejčastější. Může se stát, že na indosatáře je nejenom rubopisována směnka, ale i převedena cessí kauzální pohledávka. V takovém případě formální abstraktnost směnky na vyšší stupeň neposiluje.

Materiální abstraktnost je ta pravá abstraktnost, tak jak si většinou tento pojem vykládáme. Nevzniká ovšem okamžitě po vystavení směnky, ale teprve se postupně vyvíjí z formální abstraktnosti tím, jak směnka obíhá a zesiluje tak každým dalším indosováním směnky. Pokud je indosamentů tolik, že již nelze vysledovat žádný vztah mezi posledním nabyvatelem směnky a remitentem, stává se materiální abstraktnost prakticky abstraktností absolutní. Použitelnou judikaturu k tomuto tématu nacházíme již v devatenáctém století a je konstantní až dodnes. Například:

Poctivému indosatáři nelze činit obecnoprávní námitky plynoucí z právního poměru mezi indosantem a dlužníkem (4.V.1892, Czel č.649).³¹

Nepravá akcesorita zajišťovací směnky vyplývá z možnosti dlužníka bránit se odkazem na příčinnou pohledávku. Pravá akcesorita by znamenala, že existence zajišťovací pohledávky je nemožná bez existence pohledávky zajišťované. Tak tomu ovšem u zajišťovací směnky není. Pokud abstraktnost směnky nedosáhla vyššího stupně než formálního, může se sice dlužník úspěšně bránit například námitkou neexistence nebo uhrazení příčinné pohledávky, nemá to ovšem za důsledek zánik směnečné pohledávky, ale pouze ji nelze řádně uplatnit, a tedy ani soudně přiznat. Stává se tak pohledávkou v podstatě naturální.

---

³¹CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový, Komentář, 1. díl - Směnky*. 2. vyd. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2006. JUDIKATURA k § 14, s. 140

Nepravá subsidiarita zajišťovací směnky vyplývá z možnosti dlužníka bránit se skutečností, že příčinná pohledávka dosud nebyla splatná. Pravá subsidiarita znamená, že pohledávku použitou k zajištění jiné pohledávky lze uplatnit jedině v případě, že zajištěná pohledávka nebyla ve splatnosti zaplacená. Naopak směnečnou pohledávku lze uplatnit nehledě na stav pohledávky příčinné, ale pokud je uplatněna v situaci, kdy zajištěná pohledávka není dosud po splatnosti, nejedná se o řádné uplatnění zajišťovací směnky a v takovém řízení se ke správně podané námitce dlužník ubrání povinnosti směnku zaplatit. Samozřejmě opět pouze za situace, kdy abstraktnost směnky nedosáhla vyššího stupně než formálního.

Chalupa³² problémy plynoucí z nepravé akcesority a nepravé subsidiarity nazývá velmi příhodně *„třináctou komnatou akcesority a subsidiarity pohledávky vtělené do zajišťovací směnky“*. Pokládám navíc za nutné podotknout, že české pozitivní právo pojem zajišťovací směnka nijak nezná a neupravuje a ponechává tak řešení těchto problémů výhradně výkladové praxi soudů. Zajímavý je názor Nejvyššího soudu na akcesoritu a subsidiaritu zajišťovacích směnek³³:

"Vzhledem k tomu, že zákon nerozlišuje jednotlivé druhy směnek ... je třeba i v případě tzv. směnek zajišťovacích dovodit, že nejsou akcesorickým závazkem ve vztahu k závazku jinému (jde o prostředek zajištění a nikoli o zajišťovací závazek)... Argumentace dovolatele, vycházející z akcesorické a subsidiární povahy zajišťovací směnky (založené na srovnání s jinými zajišťovacími instituty - ručením a zástavním právem), tak neobstojí."

---

³²CHALUPA, Radim. *Zajišťovací směnka*. Praha : LINDE PRAHA, akciová společnost, 2009. Specifika směnky jako zajišťovacího nástroje, s. 49.

³³Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In *29 Odo 1446/2006*. 28.8.2008, Dostupný také z WWW: <http://pravniuradce.ihned.cz/c4-10077450-36435420-F00000_d-prevod-zajistovaci-smenky>.

Tyto problémy nastávají buď ve chvíli, kdy dojde k uplatnění zajišťovací směnky, které není řádné, a hlavně v případě oddělení zajišťovací směnky od příčinné pohledávky. O obou těchto problémech pojednám níže v kapitolách, věnovaných námitkám, a to především námitkám kauzálním.

Vzhledem k tomu, že často používaným nástrojem zajištění bývá zajišťovací blankosměnka, je vhodné na tomto místě zařadit krátké pojednání i o tomto právním institutu.

3.1.2 Zajišťovací blankosměnka

Blankosměnka též není v pozitivním právu upravena. Její existenci pouze předpokládá § 10 zákona směnečného a šekového č. 191/1950 Sb³⁴. Blankosměnka je neúplně vyplněná směnka, která neobsahuje minimálně jednu podstatnou náležitost a u které se předpokládá, že v budoucnosti bude vyplněna tak, že se stane platnou směnkou. Blankosměnka se tak používá výhradně k zajištění pohledávky, kdy není jasné, jaká hodnota této pohledávky v budoucnosti bude. Z logiky věci, aniž je to jakkoli v platném právu upraveno, vyplývá, že společně se směnkou musí být jejímu majiteli dáno vyplňovací oprávnění. Vyplňovací oprávnění je sjednáno nepojmenovanou smlouvou, která může být uzavřena písemně, ústně, a dokonce i konkludentně samotným předáním blankosměnky věřiteli. Chalupa tvrdí³⁵, že pokud by neexistovalo vyplňovací oprávnění, nejednalo by se dle § 2 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb o platnou směnku. Směnka by nebyla dána do oběhu s úmyslem, že bude na

---

³⁴ „Nebyla-li směnka, která byla při vydání neúplná, vyplněna tak, jak bylo ujednáno, nemůže se namítat majiteli směnky, že tato ujednání nebyla dodržena, ledaže majitel nabyl směnky ve zlé víře anebo se při nabývání směnky provinil hrubou nedbalostí.“

³⁵ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový, Komentář, 1. díl - Směnky*. 2. vyd. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2006. Komentář k § 10, s. 90

takovou platnou směnku doplněna. Pozdější doplnění podstatných náležitostí by bylo vždy neoprávněné a platná směnka by tím nikdy nevznikla. S takovým výkladem však nemohu souhlasit z následujících důvodů. Jedním ze základních principů směnečného práva je vždy ochrana poctivého nabyvatele směnky, a to dokonce i na úkor dlužníka, který se stal například obětí podvodu. Jestliže tedy právo poctivého nabyvatele směnky se klade nad právo dlužníka v jednom případě, analogicky předpokládám, že je třeba takto postupovat i v případě vyplnění blankosměnky bez vyplňovacího oprávnění a jejího dání do oběhu. Nevidím rozdíl mezi vyplněním blankosměnky v rozporu s vyplňovacím oprávněním a mezi jejím vyplněním v případě, že vyplňovací oprávnění vůbec neexistuje. Poctivý nabyvatel směnky totiž tuto skutečnost nemůže ze samotného obsahu směnky poznat a jeho právo je kladeno nejvýše. Viz například z odůvodnění rozsudku Vrchního soudu v Praze³⁶:

„V této souvislosti nelze souhlasit se závěrem soudu prvního stupně, že o směnku nejde. Má-li daná listina všechny znaky směnky uvedené v zákoně, je směnkou, i když by toto dohotovení bylo nesprávně provedeno.“

V rozporu s Chalupou jsem tedy přesvědčen, že i směnka, které původně chyběly podstatné náležitosti a byly později doplněny, aniž existovalo vyplňovací oprávnění, je platnou směnkou a poctivým nabyvatelem může být úspěšně uplatněna. Zaplativšímu dlužníkovi však může vzniknout právo na náhradu škody vůči tomu, kdo směnku neoprávněně doplnil.

Ze všeho shora uvedeného plyne, že zajišťovací blankosměnka je pro dlužníka ještě větším rizikem než zajišťovací směnka samotná. K nebezpečí plynoucímu z oddělení zajišťovací směnky od kauzální pohledávky se přidružuje nebezpečí

---

³⁶Česká republika. Rozsudek Vrchního soudu v Praze. 5 Cmo 125/1998. 13.10.1998

excesivního vyplnění blankosměnky a jejího dání do oběhu. Lze tedy doporučit, když už je nutné vystavit blankosměnku, aby dlužník trval na připojení doložky „nikoliv na řad“, nebo jejímu ekvivalentu. Nemůže tím sice zabránit převodu směnky, ani jejímu excesivnímu vyplnění, ale k převodu může dojít pouze postoupením pohledávky, nebo případná indosace bude mít účinky pouhé cesse. Dlužníkovi tak vůči jakémukoli majiteli směnky zůstanou zachovány veškeré námitky a může se výše uvedeným nepoctivým způsobem použití zajišťovací blankosměnky úspěšně ubránit. Tento postup lze ostatně doporučit nejen u blankosměnky, ale u jakékoli směnky, která má povahu zajišťovací. Její abstraktnost tak vždy zůstane ve stadiu abstraktnosti formální.

4. Směnečné námitky

„A žalovaný nemůže se hájit, nebyl-li od soudu předvolán k výslechu?“ tázal se Sochůrek.

„Jen tehdyž, domnívá-li se, že není povinnen platit žalobníkovi. V tom případě dá si napsati advokátem námitky proti žalobě neboli takzvanou obranu, kterou musí podat u soudu do třech dnů po doručení žaloby a rozkazu platebního. V obraně může se hájiti dvojím způsobem. První způsob opírá se o právo směnečné, nebo když směnka není jak patří napsána, aneb konečně když směnka je promlčena. Druhý způsob čelí přímo proti žalobníkovi, např. když byl žalovanému podpis na směnce násilím vynucen neb úskokem vylákán od žalobníka samého nebo s jeho vědomím; když žalovaný podepsal prázdný blanket směnečný, a žalobník vepsal do něho větší sumu směnečnou, než bylo umluveno, anebo když takové úskočné vyplnění směnky jest žalobníkovi povědomo; když žalovaný za směnku od něho podepsanou nedostal od žalobníka navzájem peníze, zboží a.p., jak bylo mezi oběma umluveno; když žalovaný směnku žalobníkovi už zaplatil; když žalovaný vyrovnal směnku něčím jiným, např. zbožím s přivolením žalobníka; když žalovaný má u žalobníka pohledávku, kterou dluh směnečný se vyrovnává, když žalobník směnku žalovanému prodloužil a.t.d. Žalovaný musí býti s to, aby dokázal námitky v obraně obsažené buď listinami, např. dopisy, nebo svědky, nebo konečně i přísahou,“ vykládal Pilný.¹

Námitky jsou jedinou možnou obranou směnečného dlužníka proti uplatnění směnky. Vzhledem k maximální koncentraci řízení ve směnečném procesu je směnečný dlužník v nezáviděníhodné situaci. Relevantní námitky musí podat do tří dnů od doručení Směnečného platebního rozkazu. Protože soud nebude jednat o námitkách, které nebyly v podání směnečného dlužníka uplatněny, jedná se o

lhůtu velmi tvrdou, kterou není jednoduché dodržet. Viz například z usnesení Nejvyššího soudu ČR³⁷:

„..... směnečné řízení je ovládáno zásadou koncentrace, vyjádřenou v ustanovení § 175 odst. 4 občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), která spočívá v tom, že při posuzování platnosti směnečného platebního rozkazu lze přihlížet jen k těm námitkám, které žalovaná vznesla ve lhůtě tří dnů od jeho doručení.“

Například neobvyklejší námitka směnečného dlužníka, a to prohlášení „Nic nedlužím“, bez bližší specifikace nemůže mít naději na úspěch. Také velmi často dlužníky používaný postup, nepřebírání poštovních zásilek určených do vlastních rukou, vede v případě Směnečného platebního rozkazu k tomu, že nabývá právní moci a vykonatelnosti.

4.1 Rozdělení námitek

Základní rozdělení námitek, které je uvedeno v citaci v úvodu této kapitoly, lze s malými obměnami použít i po více než sto třiceti letech od jeho uveřejnění. Námitky lze klasifikovat podle různých kritérií. Nejpřesnější rozdělení dle mého názoru uvádí Chalupa³⁸:

Námitky lze klasifikovat podle použitého právního předpisu na:

- *námitky procesněprávní*
- *námitky hmotněprávní*

³⁷Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In 29 Odo 705/2001. 11.6.2001

³⁸CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. Praha : Linde Praha a.s., 2008. Obrana proti výkonu směnečného práva, s. 185 - 188.

Hmotněprávní námitky lze dále dělit na:

- *směnečné*
- *mimosměnečné*

Podle podstaty námitky lze dělit na:

- *relativní*
- *absolutní*

Dělení námitek na relativní a absolutní je nejpraktičtější a autory nejvíce používané, nicméně je nutné konstatovat, že často bývá hranice dosti neznatelná a názory autorů na klasifikaci jednotlivých námitek mezi absolutní a relativní se i výrazně odlišují.

Základním rozdílem mezi absolutními a relativními námitkami je ten, že absolutní námitky lze uplatnit vůči všem věřitelům ze směnky, námitky relativní jsou uplatnitelné pouze vůči věřitelům některým.

Absolutní námitky vycházejí přímo ze směnky nebo ze směnečného vztahu. Nejčasnějším důvodem uplatnění absolutní námitky bývají chybějící základní náležitosti směnky, neurčité datum splatnosti, zaplacení směnečného dluhu a podobně. Pro absolutní námitky jsou irelevantní jakékoli jiné vztahy kromě vztahu směnečného.

Relativní námitky vycházejí ze vztahů stojících mimo směnku a směnečný vztah. Nejčastěji se v nich jedná o kauzální (příčinný) vztah mezi směnečným věřitelem a směnečným dlužníkem. Relativní námitkou není napadán směnečný vztah, ale je namítáno, že v důsledku nějakého mimosměnečného vztahu nebyla směnečná pohledávka uplatněna řádně.

S výše uvedenými druhy námitek úzce souvisí již vysvětlené pojmy materiální a formální abstraktnosti směnky. Dá se říci, že absolutní námitky je možné uplatnit proti směnečné pohledávce v jakémkoli stadiu abstraktnosti, kdežto uplatnění relativních námitek je možné pouze v případě, že směnka nedosáhla vyššího stupně abstraktnosti než formálního.

Nejčastěji se objevují následující absolutní námitky:

– **Námitka nulity základní směnky**

Pokud chybí jakákoliv z podstatných náležitostí směnky, je směnka absolutně neplatná, nulitní.

– **Námitka neplatnosti základní směnky**

Jakýkoli rozpor v obsahu směnky, bez ohledu na to, zda se jedná o rozpor v podstatných či nepodstatných náležitostech směnky, který způsobuje neurčitost projevu vůle, způsobuje neplatnost směnky.

– **Námitka nepravosti podpisu na směnce**

Ne každý nepravý podpis ovšem způsobuje neplatnost směnky nebo neexistenci směnečného závazku. Zde se jedná především o námitku nepravosti podpisu žalovaného směnečného dlužníka.

– **Námitka zániku směnečného závazku**

Například zaplacením nebo započtením.

– **Námitka nedostatku aktivní legitimace směnečného věřitele**

Například, pokud žalobce je odlišná osoba od osoby směnečného věřitele.

– **Námitka promlčení**

I námitku promlčení je nutné, vzhledem k maximální koncentraci směnečného řízení, uplatnit do tří dnů po doručení směnečného platebního rozkazu. Pozdější uplatnění námitky promlčení tak nemůže být úspěšné.

K tomu Nejvyšší soud ČR³⁹:

„Ustanovení § 175 odst. 1 o. s. ř. nevzbuzuje žádné pochybnosti o tom, že v námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu musí žalovaný uvést vše, co proti němu namítá, což platí i pro námitku promlčení. Nejde totiž o námitku procesněprávní, poukazující na nedostatek podmínek řízení, k němuž soud přihlíží kdykoliv za řízení, nýbrž jde o námitku s hmotněprávními důsledky.“

– **Námitka pozdější změny textu směnky**

Jakákoliv pozdější změna textu směnky bez oprávnění je sice neoprávněná, ne vždy ale bude znamenat neplatnost směnky. Pokud bude například doplněna doložka „bez protestu“ či „bez útrat“ na směnku, která nebyla indosována, nebude to mít na směnečný závazek hlavního dlužníka dle mého názoru žádný vliv.

---

³⁹Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In 29 Cdo 2988/2007. 26.11.2008,

Chalupa uvádí⁴⁰, kromě výše napsaného, ještě dvě další absolutní námitky, a to **námitku nepravosti směnky** a **námitku padělání směnky**. Tyto námitky jsou, dle mého mínění, totožné. Jestliže je směnka nepravá, musela nutně být padělána a naopak, jestliže byla směnka padělána, je vždy nepravá.

Nejčastěji používané relativní námitky, které jsou většinou námitkami kauzálními:

– **Námitka neexistence příčinného dluhu**

Je oprávněná většinou v případě, že příčinný dluh byl uhrazen, a není tedy důvodu uplatnit zajišťovací směnku. Pokud je namítána úplná absence příčinného dluhu, ne vždy bude taková námitka úspěšná, viz dále v kapitole o kauzálních námitkách.

– **Námitka nesplatnosti příčinného dluhu**

K takovéto námitce může dojít většinou ve dvou případech. Především v případě excesivního vyplnění dřívějšího data splatnosti na zajišťovací blankosměnce, nebo v případě, že splatnost příčinného dluhu byla prodloužena a zajišťovací směnka přesto byla uplatněna.

– **Námitka nesplnění podmínek pro uplatnění směnky**

Pod tuto námitku bude většinou spadat i námitka nesplatnosti příčinného dluhu, uvedená výše, nebo se může jednat o jakékoliv jiné smluvně dohodnuté podmínky pro uplatnění směnky.

---

⁴⁰CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. Praha : Linde Praha a.s., 2008. Obrana proti výkonu směnečného práva, s. 188 - 189.

- **Námitka nikoli řádného vyplnění blankosměnky**
Tato námitka je uplatnitelná například v případě, že je blankosměnka vyplněna v rozporu s vyplňovacím oprávněním.

- **Námitka rezignace na uplatnění směnky**
Směnečný věřitel může jednostranným právním úkonem rezignovat na uplatnění směnky. Pokud přesto poté směnku uplatní, může se dlužník placení ubránit touto námitkou.

- **Námitka podpisu směnky z ochoty**
Tuto námitku může použít směnečný dlužník, který podepsal směnku z ochoty, tedy pro zvýšení její bonity. Bude ale úspěšná pouze proti tomu, v jehož prospěch k podpisu z ochoty došlo.

4.1.1 Indosament a jeho vliv na možnost použití námitek

Vliv indosace směnky na použití především relativních námitek je zásadní. Z tohoto důvodu věnuji několika problémům, týkajícím se indosace, krátkou samostatnou kapitolu, protože zde existují rozhodnutí soudů, které lze označit minimálně za diskutabilní.

Prvním z těchto problémů je převoditelnost směnky cessí. V judikatuře z devatenáctého století panuje obecně přijímaný názor, že směnky všeobecně (tedy i běžné směnky „na řad“), lze převést také cessí. Příklad takového rozhodnutí soudu najdeme například zde⁴¹:

---

⁴¹CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový, Komentář, 1. díl - Směnky*. 2. vyd. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2006. JUDIKATURA k § 11, s. 115.

„Směnečná práva lze převést nejen indosamentem, nýbrž také cessí, dědictvím, nebo jiným obecně-právním způsobem (12.IV.1881, Czel. 282.)“

Tento názor přejímá také Chalupa⁴²:

„Ke změně v osobě směnečného věřitele může dojít všemi způsoby, které jsou přípustné pro občanskoprávní, případně obchodněprávní převod, nebo přechod obligačních práv.“

Zcela v rozporu s tímto pohledem je rozsudek Vrchního soudu v Praze⁴³:

„Směnku ve formě cenného papíru na řad lze převést výlučně rubopisem“

Z odůvodnění tamtéž:

Předpisy práva směnečného neupravují jiný způsob záměny majitele směnky na řad, než právě indosaci. Jak uvedeno, samy nevylučují jiné možnosti, ale také je samy nezakládají. Proto lze převzít jen instituty obecného závazkového práva. V současné době přichází v úvahu jen postoupení pohledávky podle občanského zákoníku. Protože však je § 18 zákona o cenných papírech speciálním ustanovením k obecné úpravě občanskoprávní, je tímto ustanovením uvedená občanskoprávní úprava vyloučena.“

Tento rozsudek potvrdil i Nejvyšší soud⁴⁴ s tímto dodatkem:

---

⁴²CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový, Komentář, 1. díl - Směnky*. 2. vyd. Praha : LINDE PRAHA, a.s., 2006. KOMENTÁŘ k § 114, s. 102.

⁴³KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury : Směnečná judikatura*. 4. Praha : Wolters Kluver ČR, a.s., 2010. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20.4.2004, sp.zn. 5 Cmo 57/2004, s. 60.

⁴⁴Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.9.2005 sp.zn. 29 Odo 1114/2004. *Soudní Rozhledy*. 2007, 10, s. 399 a násl..

„Práva spojená s cenným papírem lze od cenného papíru oddělit a převádět je samostatně jen tehdy, připouští-li takový postup zákon výslovně“

K problému převoditelnosti směnky „na řad“ existuje ještě poměrně zajímavé usnesení Vrchního soudu v Praze⁴⁵:

„Pro převod směnky na řad nepostačuje dohoda o postoupení pohledávky, je nutný též rubopis směnky.“

Z výše uvedených citací vyplývá, že pohled doktrinální i soudní není zdaleka jednotný. I v literatuře a judikatuře posledních let najdeme vzájemně si odporující názory. Naposled citované usnesení Vrchního soudu v Praze připouští dokonce převod směnky na řad dvěma instituty zároveň, tedy jak smlouvou o postoupení pohledávky, tak i indosamentem. Mohl by v takovém případě dlužník uplatňovat relativní námitky? Dle mého názoru je nepotřebné nad tím uvažovat, protože názor tohoto senátu Vrchního soudu v Praze je zjevně nesprávný. Stejně tak i výše uvedený názor Chalupy, vycházející z judikatury devatenáctého století. Oba totiž nevzali v úvahu existenci § 18 Zákona o cenných papírech, které jako ustanovení speciální vylučuje použití § 524 Občanského zákoníku. Jako jediný správný považují názor Vrchního soudu v Praze z roku 2004, dle kterého **lze směnky na řad převádět výhradně rubopisem**. Pokud zároveň dojde i k uzavření smlouvy o postoupení pohledávky dle § 524 Občanského zákoníku, **bude taková smlouva absolutně neplatná pro rozpor se zákonem**. Taková smlouva bude absolutně neplatná i v případě, že bude jediným prostředkem převodu směnky na řad, tedy bez indosamentu. V takovém případě k platnému převodu směnky nedojde vůbec. Přípustnou samozřejmě bude smlouva o

---

⁴⁵KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury : Směnečná judikatura*. 4. Praha : Wolters Kluver ČR, a.s., 2010. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 24.10.2002 sp.zn. 9 Cmo 418/2002, s. 53.

převodu cenného papíru uzavřená mezi indosantem a indosatářem, kterou se směnečná pohledávka sama o sobě bez indosamentu nepřevádí.

Vyřešením této otázky ovšem problém s převodem směnky „na řad“ nekončí. Jak směnku převést, jestliže je již vydán pravomocný Směnečný platební rozkaz? Zdánlivě jednoduchá otázka. Směnečný platební rozkaz je deklaratorní právní akt kterým soud konstatuje, že směnečné nároky ze směnky plynoucí existují a přikazuje směnečnému dlužníkovi zaplatit. K převodu směnečných práv, byť již po splatnosti směnky s účinky pouhé cesse, nelze použít smlouvu o postoupení pohledávky, ale vždy indosament. Právo deklarované ve Směnečném platebním rozkazu je stále vtěleno jen a pouze do směnky, která byla podkladem k jeho vydání. Případná smlouva o postoupení pohledávky by byla, dle vývodů výše uvedených, absolutně neplatná. Pokud by však poctivý nabyvatel směnky chtěl použít Směnečného platebního rozkazu, vydaného ve prospěch svého předchůdce v nepřetržité řadě indosamentů, jako exekučního titulu pro nařízení exekuce, dozví se od soudu toto stanovisko⁴⁶:

„Přechod práva přiznaného směnečným platebním rozkazem ve smyslu ustanovení § 256 odst. 2 o.s.ř. neprokazují indosamenty na směnce, podle které byl směnečný platební rozkaz vydán, ale jen listiny vydané, nebo ověřené státním orgánem, nebo notářem.“

Dle ustálené judikatury k § 256 odst. 2 o.s.ř. je takovou listinou, vydanou nebo ověřenou státním orgánem nebo notářem, smlouva o postoupení pohledávky dle § 524 Občanského zákoníku s ověřenými podpisy postupitele a postupníka. Soudy při nařizování exekuce na základě Směnečného platebního rozkazu

---

⁴⁶KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury : Směnečná judikatura*. 4. Praha : Wolters Kluver ČR, a.s., 2010. Usnesení Nejvyššího soudu v Praze ze dne 31.05.2005 sp.zn. 20 Cdo 461/2004, s. 59.

striktně vyžadují předložení takovéto smlouvy s ověřenými podpisy, nevyžadují však předložení originálu směnky s nepřetržitou řadou indosamentů. Nelze tak ověřit, zda bude exekuce vedena ve prospěch toho, komu svědčí právo dané nepřetržitou řadou indosamentů. Může tak dojít k paradoxní situaci, kdy je exekuce vedena ve prospěch osoby, které směnečné právo nesvědčí a směnka je v rukách osoby další. Dlužník nemá proti této skutečnosti prakticky žádné možnosti obrany. Tuto absurdní situaci posvětil Nejvyšší soud dalším rozhodnutím⁴⁷:

„Je-li vykonávaným rozhodnutím Směnečný platební rozkaz, není oprávněný povinen připojit k návrhu na nařízení exekuce originál směnky, na základě které byl směnečný platební rozkaz vydán (§ 38 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Může dokonce dojít k zajímavé situaci, kdy po vydání Směnečného platebního rozkazu ve prospěch osoby, vůči které neměl dlužník možnost uplatnit relativní námitky, dojde k převodu práv ze směnky absolutně neplatnou smlouvou o postoupení pohledávek (kterou však exekuční soudy striktně vyžadují) na osobu, vůči které by směnečnému dlužníkovi relativní námitky svědčily (například zpět na remitenta směnky). Následně dojde k nařízení exekuce a dlužník nemá žádnou možnost obrany, přestože se exekuce vede ve prospěch osoby, vůči které mu relativní námitky svědčí, ale neměl je možnost v nalézacím řízení uplatnit, protože se vedlo ve prospěch osoby jiné.

Považuji tuto situaci za vážný nedostatek právní úpravy s tím, že Nejvyšší soud nevyužil možnosti vyřešit tento nedostatek výkladem zákona tak, aby k výše

---

⁴⁷KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury : Směnečná judikatura*. 4. Praha : Wolters Kluver ČR, a.s., 2010. Usnesení Nejvyššího soudu v Praze ze dne 31.05.2005 sp.zn. 20 Cdo 2399/2004, s. 150

uvedeným situacím nemohlo docházet. Naopak několika rozhodnutími špatný výklad zákona potvrdil. Nejedná se přitom o ryze akademickou otázku, protože počet obdobných případů za posledních deset let pouze v mé praxi (ve společnosti zabývající se vymáháním pohledávek) dosáhl počtu desítek. **Jako řešení de lege ferenda bych doporučil doplnění § 256 o.s.ř. o speciální ustanovení, týkající se přechodu směnečných práv v případě, že již byl vydán Směnečný platební rozkaz a je třeba nařídit exekuci ve prospěch jiného.**

Posledním problémem, týkajícím se indosace směnek, kterému bych se chtěl věnovat, je situace, když nepřetržitá řada indosamentů obsahuje nepravý podpis. Vrchní soud v Praze se s tímto problémem vypořádal takto⁴⁸:

„Směnečnému dlužníkovi nepřísluší námitka, že osoba, která směnku indosovala za indosanta, nebyla k tomu oprávněna.“

Z odůvodnění:

„Dlužníkovi proto náleží ve smyslu čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ pouze prověřit pohledem na směnku, která mu je předkládána k placení, zda na směnce je formálně vyznačena nepřetržitá řada indosamentů (rubopisů), která svědčí majiteli směnky.“

S tímto rozhodnutím nesouhlasím, neboť mám za to, že námitka nepravosti podpisu některého indosanta znamená, že je namítána neexistence nepřetržité řady indosamentů, bez které majitel směnky nebude řádným majitelem dle § 16 odst. 1 Zákona směnečného a šekového. Domnívám se, že se jedná o námitku absolutní. Pokud by tomu tak nebylo, při jakémkoliv nelegálním nabytí směnky

---

⁴⁸KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury : Směnečná judikatura*. 4. Praha : Wolters Kluver ČR, a.s., 2010. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7.6.2004 sp.zn. 9 Cmo 146/2004, s. 57.

by takový nabyvatel mohl zfalšovat podpis indosanta a převést tak směnku dále s naprostou jistotou, že dlužník bude nucen zaplatit. Existence ustanovení o nepřetržité řadě indosamentů by tak ztrácela smysl. Bohužel uvedené rozhodnutí není jediné, soudy tak rozhodují jednotně, což dle mého názoru přispívá ke snaze zneužívat směnky k nelegální činnosti, což je dnes dosti časté.

4.1.2 Kauzální námitky a rozhodování soudů o nich

Přestože je směnečný vztah, jak již bylo v této práci vysvětleno výše, vztahem abstraktním, má každá směnka kauzu. Kauzou směnky je hospodářský nebo společenský důvod, který vedl k jejímu vystavení a tato kauza bývá totožná s kauzou závazku hlavního směnečného dlužníka. Chalupa ji nazývá, zdánlivě paradoxně „*kauzou abstraktního závazkového vztahu*“⁴⁹.

Směnka zdánlivě může existovat bez kauzy, nicméně při hlubším zamyšlení taková směnka existovat prakticky nemůže. Z vlastních případů ale vím, že za určitých okolností je možné se námitkou neexistence kauzy úspěšně ubránit. Před Městským soudem v Praze se řešil případ směnečné žaloby, kdy věřitel zapůjčil dlužníkovi určitou sumu peněz a v podepsané smlouvě o půjčce neexistovala zmínka o vystavení zajišťovací směnky. Přesto byla zajišťovací směnka vlastní vystavena. Ani ze směnky nebylo poznat její zajišťovací charakter. Po určitém prodlení se splácením věřitel směnku uplatnil u soudu. V podaném návrhu nezmínil její zajišťovací charakter. Žalovaný podal včas námitky, a to jak námitku excesivního uplatnění zajišťovací směnky, tak námitku neexistence kauzy. Žalobce reagoval podáním s prohlášením, že směnka s kauzou poskytnuté

---

⁴⁹CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. Praha : Linde Praha a.s., 2008. Příčinný závazkový vztah, s. 237.

půjčky nijak nesouvisela. Vzhledem k tomu, že mezi žalobcem a žalovaným neexistoval jiný právní ani žádný jiný vztah, než zmíněná půjčka, žalovaný se u soudu první instance námitkou neexistence kauzy úspěšně ubránil, neboť žalobce sám potvrdil, že kauza směnky neexistuje (sp.zn. neuvádím, neboť kauza není ještě pravomocně ukončena). Tento případ je spíše výjimkou a nic nemění na faktu, že každá směnka nějakou kauzu má. Kauzou nemusí být totiž vždy nějaký právní vztah, ale například i určitá společenská situace, která vedla k jejímu vystavení. Nesměnečný právní vztah bývá ale nejčastější příčinou emise směnky. Nazývá se vztahem příčinným.

Přestože příčinný vztah nemá přímý vliv na vztah směnečný, může zásadně ovlivnit výsledek uplatnění směnečné pohledávky u soudu, má tedy vliv na směnečný vztah nepřímo. Z příčinného vztahu vycházejí veškeré **kauzální námitky**. Přestože kauzální námitky jsou výrazně nejčastěji uplatňovanými námitkami relativními, je třeba si uvědomit, že mezi kauzální a relativní námitkou není rovnítko. Kauzální námitky jsou podmnožinou námitek relativních. Typickou relativní námitkou, která není námitkou kauzální, je námitka excesivního vyplnění blankosměnky. Ale i tato námitka s příčinnou kauzou většinou souvisí.

Na závěr kapitoly o kauzálních námitkách uvedu příklady nejčastějších a zajímavých kauzálních námitek, které byly v posledních letech podány.

Stále se opakující kauzální námitkou, přestože byla již dávno judikaturou uspokojivě vyřešena, je **námitka promlčení příčinného dluhu**. Následující případ je zajímavý tím, že tato kauzální námitka byla rozšířena o námitku, že zajišťovací blankosměnka byla doplněna o částku a datum splatnosti až po

promlčení příčinného dluhu⁵⁰. Nejvyšší soud nicméně nevybočil z ustáleného názoru, že právo vyplnit blankosměnku se nepromlčuje a promlčení příčinného vztahu nemá vliv na možnost uplatnění zajišťovací směnky a rozhodl zcela dle očekávání, přičemž v odůvodnění uvedl:

„Jde-li o vyplnění blankosměnky, Nejvyšší soud se ztotožňuje se závěrem odvolacího soudu, podle něhož se právo na vyplnění blankosměnky nepromlčuje a podle něhož dohoda o způsobu vyplnění blankosměnky umožňovala majiteli bez dalšího vyplnit jak údaj směnečné sumy, tak data splatnosti. Vzhledem k absenci jiného ujednání byl majitel blankosměnky omezen pouze v tom směru, že vyplněné datum splatnosti nemohlo předcházet datu splatnosti směnkou zajištěné pohledávky (k tomu srov. např. důvody rozhodnutí uveřejněného pod číslem 71/2005 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek).“

S tímto odůvodněním lze jen souhlasit a připomenout již jednou zmíněnou skutečnost, že použití zajišťovací blankosměnky je pro dlužníka velice rizikové a měl by jej s velkou opatrností zvážit.

V dalším případě Nejvyšší soud potvrdil doktrinou i judikaturou přijímaný názor o tom, že směnečný vztah a vztah příčinný nejsou mezi sebou ve vztahu pravé akcesority a subsidiarity a rozhodl takto⁵¹:

„Ze samostatnosti plnění ze směnky a plnění ze smlouvy vyplývá i způsob vymáhání plnění věřitelem; je plně na jeho úvaze, zda zvolí uplatnění pohledávky zajištěné nebo nároku ze zajišťovací směnky, anebo zda uplatní souběžně oba

---

⁵⁰Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In 29 Cdo 1181/2009. 31.3.2010

⁵¹Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In 33 Cdo 1109/2008. 24.9.2009

nároky. V obou řízeních je pak na dlužníkovi, aby prokázal, že splnil svůj závazek vůči věřiteli, a to buď uspokojením zajištěné pohledávky nebo platbou směnky.“

Tento zdánlivě jednoznačný případ je zajímavý tím, že soud prvního stupně, tedy okresní soud (který se směnečným právem většinou nezabývá) u kterého žalobce uplatnil běžnou občanskoprávní žalobou příčinnou pohledávku, rozhodl původně o zamítnutí žaloby takto (citace z odůvodnění výše uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR):

„Okresní soud v Nymburce rozsudkem ze dne 4. 1. 2007, č.j. 6 C 981/2001-188, (mimo jiné) zamítl žalobu co do 1 967.581,- Kč s 8 % úroky z prodlení od 16. 5. 2001 do zaplacení a rozhodl o nákladech řízení a o povinnosti k zaplacení soudního poplatku. Soud prvního stupně uzavřel, že právní předchůdce žalobkyně a žalovaná uzavřeli smlouvu o "půjčce" ve výši 1.930.000,- Kč (§ 497 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, dále jen "obch. zák."), která byla zajištěna blanco směnkou vlastní bez protestu. Za důvod pro zamítnutí žaloby v této výši vzal fakt, že předmětná zajišťovací směnka nebyla soudu předložena a neprokázala se tak ani její existence, ani kdo je jejím držitelem, což činí postavení žalované nejistým, neboť směnka mohla být věřitelem prodána.“

Takové rozhodnutí soudu prvního stupně v době, kdy nejen doktrinou, ale i judikaturou, která je konstantní více než 15 let, je již pravá akcesorita a subsidiarita směnečného a příčinného vztahu vyloučena, považují za zcela absurdní. Uvádím tento případ pro ilustraci faktu, že stupeň neznalosti konkrétního soudce soudu, který se směnečným právem většinou nezaobírá, může být výrazná. Stejnou fatální neznalost však může projevit i soud, který má

směnečný proces ve své příslušnosti. Městský soud rozsudkem⁵² zamítl žalobu, aby žalovanému bylo uloženo zaplatit žalobkyni částku 1,000.000 Kč se 6% úrokem od 1. ledna 2001 do zaplacení a s odměnou ve výši 3.333 Kč a tímto odůvodněním:

„Žalobkyně uplatnila právo ze směnky vystavené žalovaným dne 1. ledna 1999 na částku 1,000.000 Kč“. Podpisem směnky žalovaný jako výstavce založil svůj směnečný závazek směnku při její splatnosti, tj. 31. prosince 2000, zaplatit H. B. starší (remitentovi). Dne 29. srpna 2003 H. B. starší převedla směnku na žalobkyni, aniž současně žalobkyni postoupila směnkou zajištěnou pohledávku (rozuměj pohledávku na vrácení částky 1,000.000 Kč, kterou H. B. starší předala v lednu 1999 žalovanému a kterou tento měl vrátit nejpozději do 31. prosince 2000). V situaci, kdy žalobkyně „nabyla práva ze směnky, aniž by současně nabyla pohledávku ze vztahu směnkou zajištěného“, soud prvního stupně uzavřel, že se vůči žalovanému nemůže domáhat plnění ze směnky, neboť nositelem pohledávky z kauzálního vztahu je subjekt od žalobkyně odlišný.“

Nutno konstatovat, že jak Vrchní soud, tak i následně Nejvyšší soud toto pochybení soudu prvního stupně napravily.

Následující případ se týká konkrétnosti kauzálních námitek. Soudy prvního a druhého stupně dospěly k rozdílným názorům na stupeň koncentrace řízení. Žalovaná společnost podala včas kauzální námitku, ve které popsala dohodu stran, za jakých okolností byl žalobce oprávněn směnku uplatnit a namítla zaplacení příčinného dluhu, aniž v podaných námítkách uvedla, kdy a jak k zaplacení došlo. Toto tvrzení i příslušný důkaz doplnila až při jednání před soudem prvního stupně, který následně Směnečný platební rozkaz zrušil.

⁵²Česká republika, Městský soud v Praze, In 54 Cm 98/2003 – 66, 27.1.2005

Odvolací soud zrušil rozhodnutí soudu prvního stupně a ponechal Směnečný platební rozkaz v platnosti s tím, že tvrzení o tom, jak a kdy k zaplacení došlo, mělo být součástí podané námitky a proto o něm v rámci koncentrace řízení není možné jednat.

Následným rozhodnutím o dovolání dal Nejvyšší soud za pravdu soudu prvního stupně⁵³:

„Námitka proti směnečnému platebnímu rozkazu, že konkrétní pohledávku, k jejímuž zajištění podle ujednání účastníků směnka sloužila, již žalovaný zaplatil, je ve smyslu ustanovení § 175 o. s. ř. odůvodněnou námitkou i tehdy, není-li v ní uvedeno, kdy (popř. jakým způsobem) k zaplacení došlo.“

Výše uvedené rozhodnutí je dle mého názoru příkladem správného rozhodnutí. I maximální koncentrace řízení má mít své meze a odvolací soud podlehl přehnanému formalismu a tím byly překročeny meze jinak velmi formálního směnečného procesu natolik, že to již hraničilo se šikanou žalovaného. Stejný názor, avšak ještě šířeji pojatý, z hlediska ústavněprávního vyslovil v obdobném případě i Ústavní soud ČR⁵⁴:

„Pro směnečné námitky platí zásada koncentrace dle § 175 odst. 1 občanského soudního řádu. Příliš restriktivní výklad směnečných námitek v důsledku důkazních návrhů, resp. vztahování uvedené zásady koncentrace také na důkazní návrhy, však představuje porušení principu spravedlnosti a je zásahem do práva zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v jeho důsledku i práva zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“

⁵³Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In 29 Cdo 2270/2007. 31.3.2009

⁵⁴Česká republika, Nález Ústavního soudu ČR, In III. ÚS 3300/07, 26.3.2009

Tento názor Ústavního soudu je použitelný nejen pro řízení o kauzálních námitkách, ale i o jakýchkoliv námitkách relativních i absolutních. Opět se, dle mého názoru, jedná o správný názor, stanovující jasně meze koncentrace směnečného řízení.

Následně uvedený případ z devadesátých let je připomínkou skutečnosti, že i krajské a vrchní soudy se musely směnečnému právu učit za pochodu a dnes zcela jasné situace posuzovaly někdy i naprosto opačně. V daném případě předložil žalobce Krajskému soudu perfektní směnku. Žalovaný kontroval včas podanou kauzální námitkou, která obsahovala tvrzení, pro které nepředložil žádný důkaz. Krajský soud rozsudkem ze dne 29. 10. 1997 Směnečný platební rozkaz zrušil s odůvodněním, že se žalobci nepodařilo vyvrátit tvrzení žalovaného. Vrchní soud poté k odvolání žalobce se stejným odůvodněním rozsudek Krajského soudu jako správná potvrdil. Tato rozhodnutí, v dnešní době již nemyslitelná, zrušil k podanému dovolání až Nejvyšší soud ČR s tímto odůvodněním⁵⁵:

„Z povahy směnky, jako abstraktního a nesporného závazku vyplývá, že majitel směnky nemusí při jejím předložení k placení, popřípadě vymáhání, prokazovat, že mu povinný směnečnou sumu skutečně dluží. Z ustanovení čl. I. § 17 zákona č. 191/1950 Sb., sice vyplývá, že osoba povinná ze směnky může vznášet proti směnečnému nároku určité námitky, je však na ní, aby oprávněnost těchto námitek prokázala. Důkazní břemeno tedy leží na povinném, nikoli na oprávněném, jak chybně dovodily v projednávané věci soudy obou stupňů. Pokud povinný důkazní břemeno neunes, bude nucen podle směnky plnit. V tom směru lze přisvědčit názoru dovolatele, že při přenesení důkazního břemene na oprávněného při kauzálních námitkách, by se výrazně oslabila úloha směnky

⁵⁵Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In 29 Cdo 2270/2007. 31.3.2009

platebního styku. .... Soudy obou stupňů, jak shora uvedeno, dospěly k nesprávnému závěru, že je na žalobci, aby prokázal existenci kauzy směňky. Proto Nejvyšší soud podle ustanovení § 243b odst. 1 a 2 o.s.ř. jejich rozhodnutí zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení, když důvody, pro které zrušil rozhodnutí odvolacího soudu platí i pro rozhodnutí soudu prvního stupně.“

Nutno konstatovat, že toto rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR týkající se kauzálních námitek patří již dnes spolu s dalšími zásadními rozhodnutími do „zlatého fondu“ české směnečné judikatury. Přesto se čas od času ještě nyní objeví taková rozhodnutí soudů nižšího stupně, která nerespektují základní principy směnečného práva, jak ostatně bylo doloženo v této, poslední kapitole mé práce. Kauzální námítka dnes tvoří více než 90 % směnečné agendy u Krajských soudů, z tohoto důvodu bych byl ochoten připustit myšlenku de lege ferenda, zda počet těchto námitek neomezit drobnou úpravou zákona, která by zvýšila abstraktnost směňky i tam, kde se za současného stavu připouští množství relativních námitek, které vedou ke zdlouhavým soudním řízením. Jaká (a zda vůbec) konkrétní změna zákona by to mohla být, je věcí budoucí podrobné diskuze. Proti mluví v jiných právních oborech nebývalá stálost zákona a tím i vysoká právní jistota stran ve směnečných sporech.

Závěr

Jediný závěr z této diplomové práce není možné učinit, protože se skládá z několika na sobě víceméně nezávislých částí. Pokud by se práce věnovala směnkám všeobecně, byl by její obsah buď obrovský, mnohonásobně překračující běžný obsah diplomové práce, nebo naopak zcela nedostatečný, pouze popisný, aby se do požadovaného rozsahu vešel.

Zvolil jsem tedy pravděpodobně nepříliš tradiční postup, kdy jsem ze směnečného práva pojednal pouze o takových oblastech, kde docházím buď k jiným závěrům, než současná doktrína či judikatura, nebo k závěrům o potřebných změnách de lege ferenda. Práci jsem nezatěžoval definicí pojmů a základních směnečných vztahů, které její čtenář buď zná, nebo si je může najít v běžně dostupné literatuře, věnované směnkám všeobecně.

V první kapitole nazvané „Co je to směnka“ jsem se pokusil, vzhledem k absenci zákonné definice směnky, nalézt v literatuře různé definice a kriticky je zhodnotit. Na závěr kapitoly jsem dospěl k závěru, že nalezené definice jsou nedostatečné a s vědomím vstupu do nebezpečných vod jsem se pokusil o definici vlastní, lépe vystihující charakteristiku směnky.

Druhá, historická, kapitola je rozdělena na část starověkou, středověkou a novověkou. V první části kapitoly jsem se snažil, za pomoci všech dostupných pramenů i z mimoprávní oblasti, prokázat existenci institutů, které by se daly označit za směnky v dnešním slova smyslu. Mám za to, že se mi to podařilo v oblasti Římského Egypta na počátku našeho tisíciletí. Kapitola obsahuje, pro porovnání, i přesnou citaci textu některých papyrů, nalezených ve městě

Oxyrhynchus, nacházejícím se jižně od Alexandrie v Římské provincii Egypt a obývaném v inkriminované době převážně Řeky. Poté jsem se pokusil najít znaky typické pro směnky nejen v provinčním, ale i Římském klasickém až Justiniánském právu. Mám za to, že i tam se podařilo, pokud ne přímo prokázat, tak určitě alespoň vytvořit prostor pro případnou diskuzi. V následující, středověké části, historické kapitoly jsem se snažil o podrobnější rozbor vzniku (nebo znovuoobjevení?) směnek ve středověké Itálii. Docházím tam k závěrům o více důvodech vzniku a používání prvních středověkých směnek, než je ve většině obdobných prací uváděno. Dalším závěrem této části je mé přesvědčení, že vývoj základní charakteristiky směnky byl prakticky ukončen v patnáctém století a dnešní směnky se od směnek tehdejších již prakticky neliší. I tato část práce obsahuje doslovné přepisy jak směnné smlouvy, tak pozdějších směnných dopisů, neboli směnek. Poslední historická část již obsahuje pouze pro úplnost popis vývoje směnečné legislativy v novověku.

Ve třetí kapitole se věnuji účelu (funkci) směnek a především, v souladu se zadáním práce, používání směnek v dnešní době. Kromě studia literatury a aktuální judikatury používám především vlastní více než desetileté zkušenosti z práce se směnkami. Podrobnější pojednání v této kapitole je věnováno, vzhledem k frekvenci používání a k souvislosti s kauzálními námitkami, zajišťovací směnce a zajišťovací blankosměnce. I v této části se snažím, kromě popisných odstavců, o polemiku s doktrínou a některou judikaturou a o obhájení případného odlišného názoru.

Čtvrtá, poslední kapitola, je věnována směnečným námitkám. Po základní klasifikaci námitek a jejich příkladů následuje část, věnovaná indosamentům, protože indosament má zásadní vliv na přípustnost různých druhů především relativních námitek. Tato část také obsahuje nejvíce polemiky a nesouhlasných

stanovisek s aktuální judikaturou. Poslední, rozsáhlejší část je věnována kauzálním námitkám. Po vysvětlení pojmů „kauzální námitka“ a „příčinný vztah“ se věnuji v této části výhradně ukázkám rozhodovací praxe, častěji v případech, kde se judikatura týkající se kauzálních námitek teprve tvořila a existují tak opačná rozhodnutí soudů různých stupňů. K těmto rozhodnutím podávám svůj komentář. Na úplném konci kapitoly připouštím případnou možnost změny zákona za účelem omezení možnosti podávat relativní a především kauzální námitky s tím, že o tomto problému by byla vhodná větší polemika.

Pokud bych měl konstatovat krátký závěr, vystihující moji diplomovou práci jako celek, uvedl bych, že jsem se snažil vystihnout kontroverzní témata v pohledu na historii směnek i v současném směnečném právu, kriticky o nich pojednat a své názory obhájit. Zda se mi to podařilo, necht' posoudí oponent mé práce, případně její další čtenáři.

Použitá literatura

Knihy a časopisy:

ADAMEC, Jiří. *Směnka v aktuální rozhodovací praxi českých soudů*. Brno, 2010. 56 s. Diplomová práce. PF MU, Katedra obchodního práva.

Corpus Iuris Civilis : *DIGESTA*, Tomus I.. Žilina : EURO KODEX, 2000. 527 s.

Corpus Iuris Civilis : *Justiniánske Inštitúcie*. Tranava : IURA EDITION, spol.s r.o., 2000. 439 s.

FAVIER, Jean. *Zlato a koření : Zrod obchodníka ve středověku*. Praha : Garamond, 2006. 443 s.

FRANTIŠEK, Petřů. *Co má vědět peněžní úředník o směnkách*. Praha : Pragotisk, Peroutka a spol., 1935. 32 s.

GAIUS, -. *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. reprint. Brno : Doplněk, 1981. 274 s.

GOLDSCHMIDT, Levin. *Inhaber, order und executorische urkunden im classischen alterthum*. *Zeitschrift des Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*. 1889, X, 10, s. 259-396.

HEYD, O.F. *Zákony obchodní, o soukromých zaměstnancích, směnečný a šekový*. Praha : Knihovna-nakladatelství Otakara Janáčka nást., 1938. 182 s.

HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a system soukromého práva římského*. 4. Praha : J.OTTO, 1910. 1243 s.

HORA, Václav. *Československé civilní právo procesní : I. - III. díl*. reprint. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2010. 938 s.

CHALUPA, Radim. *Zajišťovací směnka*. Praha : LINDE PRAHA a.s., 2009. 189 s.

CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. 2. Praha : LINDE PRAHA a.s., 2008. 319 s.

Jeruzalémská Bible. Praha : Krystal OP, 2009. 2229 s.

KNAPPOVÁ, Marta, et al. *Občanské právo hmotné 2 : Díl třetí: Závazkové právo*. 4. Praha : ASPI, a.s., 2005. 612 s.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury : Směnečná judikatura*. 4. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. 190 s.

Kovařík, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 3. vyd. Praha : C.H. Beck, 2000. s. 2.

KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový : Komentář*. 2. Praha : C.H.Beck, 1999. 400 s.

OTAVSKÝ, Karel Hermann. *Československé právo směnečné*. Praha : Všehrad, 1926. 150 s.

PARSONS, Peter. *Dějiny ukryté v písku : Antické papyry z Římského Egypta*. Praha : BB/art s.r.o., 2008. 332 s.

ROUČEK, František. *Nové českomoravské právo směnečné*. Praha : Českomoravský Kompas, 1941. 142 s.

SEDLÁČEK, Josef. *Rozpravy o směnkách*. Praha : Matice průmyslnická, 1875. 114 s.

ŠVAMBERG, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. 4. Praha : Spolek posluchačů komerčního inženýrství, 1933. 159 s.

VANČURA, Josef. *Papyri znějící majiteli a na řád*. Sborník věd právních a státních : Pocta dr. Ant. rytíři Randovi. 1903 - 1904, IV, s. 77 – 95.

Soudní rozhodnutí:

- Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In 29 Odo 1446/2006. 28.8.2008.
- Česká republika. Rozsudek Vrchního soudu v Praze. 5 Cmo 125/1998. 13.10.1998.
- Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. 29 Odo 705/2001. 11.6.2001.
- Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. 29 Cdo 2988/2007. 26.11.2008.
- Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. 29 Odo 1114/2004. 14.9.2005.
- Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. 29 Cdo 1181/2009. 31.3.2010.
- Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. 33 Cdo 1109/2008. 24.9.2009.
- Česká republika, Městský soud v Praze, 54 Cm 98/2003 – 66, 27.1.2005.
- Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. 29 Cdo 2270/2007. 31.3.2009.
- Česká republika, Nález Ústavního soudu ČR, III. ÚS 3300/07, 26.3.2009.
- Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. 29 Cdo 2270/2007. 31.3.2009

Internetové zdroje:

California Digital Library, de Louis XIV Ordonnance. sur le commerce, enrichie d'annotations et de décisions importantes (1757) [online]. 2001 [cit. 2011-02-06]. Dostupné z WWW:

<<http://www.archive.org/details/ordonnancedeloui00fran>>.

PYNE, Bernard, et al. *The Oxyrhynchus Papyri*. 1. London : : London Egypt Exploration Society, 1898, 1899. 336 s. Dostupné z WWW:

<<http://www.archive.org/details/oxyrhynchuspapyr01grenuoft11>>.

PARSONS, Peter J. *Oxyrhynchus Online : Image database* [online]. Oxford : University of Oxford, 1966, 23.3.2011 [cit. 2011-03-27]. P.Oxy.XXXI 2591 Sitologus Document . Dostupné z WWW:

<http://163.1.169.40/gsd/collect/POxy/index/assoc/HASH79be/d3bb60b0.dir/P_Oxy.v0031.n2591.a.01.hires.jpg>.

ŠEJCH, Rádí al-Masrí. *PROislám : ZÁKAZ LICHVY, VAROVÁNÍ PŘED NÍ A DOPORUČENÍ VYČKAT NA DLUŽNÍKA, POKUD NEMŮŽE DLUH SPLATIT* [online]. 2009 [cit. 2011-03-12]. Dostupné z WWW:

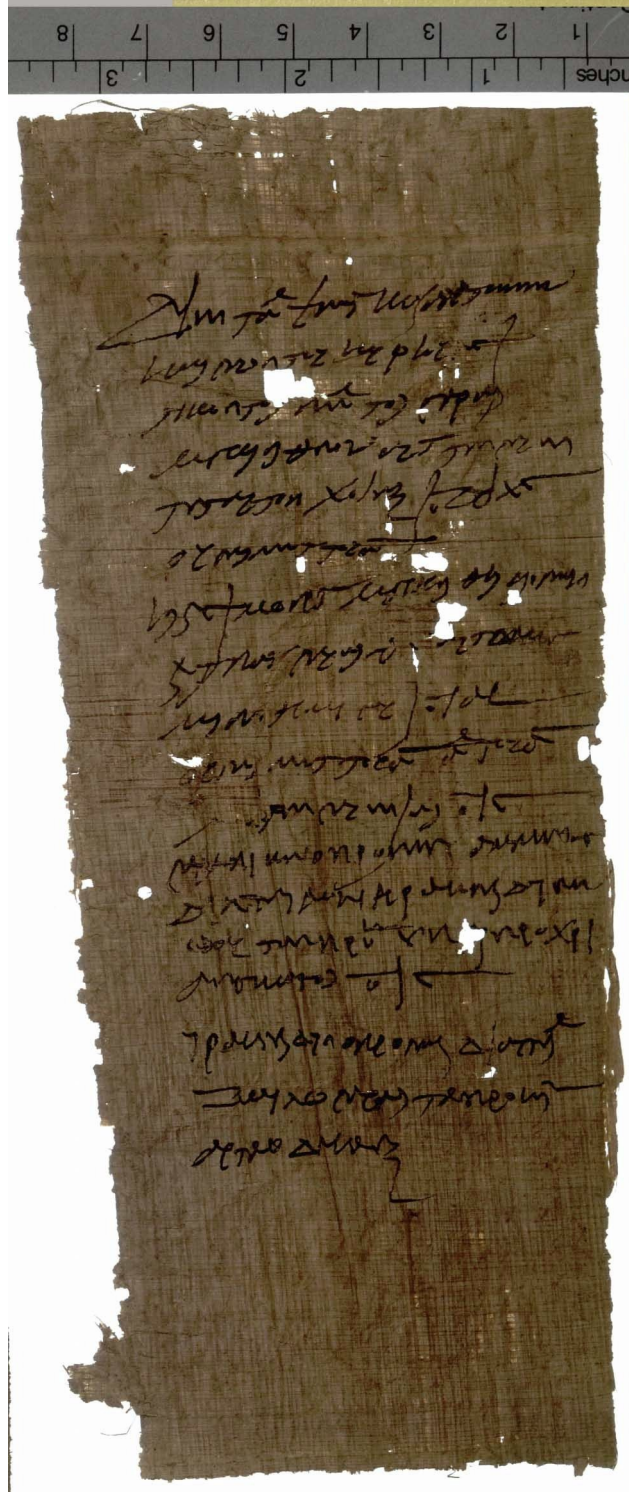
<http://www.proislam.org/index.php?option=com_content&view=article&id=556:zakaz-lichvy-varovani-ped-ni-a-doporueni-vykat-na-dlunika-pokud-neme-dluh-splatit&catid=67:kazani-kategorie&Itemid=87>.

Česká republika. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR. In *29 Odo 1446/2006*. 28.8.2008, Dostupný také z WWW: <http://pravniradce.ihned.cz/c4-10077450-36435420-F00000_d-prevod-zajistovaci-smenky>

Příloha č. 1

k textu na str. 14

Abstrakt

v českém jazyce

Diplomová práce se věnuje především těm aspektům směnečného práva, kde se můj názor odlišuje od názorů všeobecně přijímaných a také těm, kde dosud není jednotný názor v odborných kruzích, ani v rozhodování českých soudů. V první kapitole jsem se pokusil kriticky zhodnotit různé doktrinární definice směny a vytvořit definici vlastní, která lépe odpovídá charakteristice směny. Druhá, historická kapitola, se skládá ze tří částí podle časových epoch. V první části jsem se pokusil prokázat existenci starověkých dokumentů, odpovídajících dnešním směnkám, včetně jejich převoditelnosti. Mám za to, že existenci takových orderpapírů na řad je možné prokázat v Římském Egyptě na počátku našeho tisíciletí. Institut, podobající se směnkám, je však i součástí římského civilního práva. V části historické kapitoly věnované středověku se věnuji vzniku středověkých směnek podrobněji, než bývá v podobných pracích běžné. Jak ve starověké, tak ve středověké části historické kapitoly jsou citovány texty originálních dokumentů té doby, které má tvrzení podporují. Následuje krátká historická část o směnkách v novověku. Třetí kapitola je věnována účelu směnek všeobecně a jejich používání v dnešní praxi, se zvláštním zaměřením na zajišťovací směny a zajišťovací blankosměny. Ve čtvrté kapitole se zabývám směnečnými námitkami a jejich rozdělením. Zvláštní část je věnována indosamentům a především jejich vlivu na možnost použití relativních námitek. Zde se nachází i nejvíce polemiky a nesouhlasných stanovisek s judikaturou českých soudů. V závěrečné části čtvrté kapitoly se věnuji kauzálním námitkám a především kritickému zhodnocení judikatury, která se dosavadních námitek týká. Závěr obsahuje shrnutí a zhodnocení práce z mého pohledu.

Abstract

in English

The thesis aims especially on questions concerning law of exchange which are not satisfactorily answered yet neither by academical community nor by judicial decisions made by the Czech courts and those which should be, from the point of my view, answered differently. In the first chapter, I tried to critically review various doctrinal definitions of bill of exchange and to draw up my own definition which affects bill of exchange complexly in its entirety. Second chapter is divided into three subdivisions chronologically. First subdivision refers to proofs of ancient documents congenial to contemporary bills of exchange. I have come to conclusion that the existence of bills of exchange can be proven as far as the beginning of the first millenium. Institute simmilar to the one of bill of exchange may be found in the Roman civil law. The second subdivision of second chapter assays medieval bills of exchange very thoroughly more than any other thesis on the same subject. All my ideas given are supported by quotations. The third subdivision briefly explains development of law of exchange in the modern period. The third chapter is dedicated to the general purpose of law of exchange and its modern usage with extra amount of attention paid to blank bills of exchange and collateral drafts. Legal objections to bills of exchange and its division is the topic of fourth chapter. Special part deals with endorsements on bills and its influence on the possible application of relative objections to bills. In this part I also try to argue about the negative judicial decisions of Czech courts. In the last subdivision of fourth chapter I describe causal objections to bills and again critically review the judicial decisions relative to the subject matter of the thesis. The epilogue reviews the thesis and summarizes my opinions.

Název diplomové práce:

Směnka v současné praxi se zvláštním zaměřením na druhy a přípustnost
kauzálních námitek a rozhodování o nich

Bills of exchange in the recent practice with special regard to types and
admissibility of causal objections and relating decision-making

Klíčová slova:

směnka, blankosměnka, kauzální námitky, indosament

bill of exchange, blank bill of exchange, causal objections, endorsement